

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ім. адмірала Макарова
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ МОРЯ
КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА БЕЗПЕКИ

«Допустити до захисту»

зав. кафедри

д.е.н., професор НУК Єфімова Г.В.

(наукова ступінь, вчене звання, П.І.Б. завкафедрою)

(підпис зав. кафедрою)

« ____ »

2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеню вищої освіти бакалавр

на тему: Інновації у міжнародній торгівлі як драйвер економічного зростання

Innovations in International Trade as a Driver of Economic Growth

Виконав: студент IV курсу, групи 4451

Спеціальності 051 Економіка

ОП Міжнародна економіка

(шифр і назва спеціальності)

Мачарашвілі Іоане

(прізвище та ініціали)

Керівник к.е.н., доц. Тур О. В.

(прізвище та ініціали)

Миколаїв – 2025 р.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ ІМЕНІ АДМІРАЛА МАКАРОВА

Факультет економіки моря

Кафедра економічної політики та безпеки

Освітній рівень – перший (бакалаврський)

Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність 051 Економіка

Освітня програма – Міжнародна економіка

АТВЕРДЖУЮ

гарант освітньої програми

«Міжнародна економіка»

 Л.Ю. Вдовиченко
«___» _____ 2025 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Студенту _____ Мачарашвілі Іоане
(Прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Інновації у міжнародній торгівлі як драйвер економічного зростання / Innovations in International Trade as a Driver of Economic Growth

Керівник роботи _____ к.е.н., доцент Тур О.В.

Затверджені наказом ректора _____ № 278-уч від «24» березня 2025 року

2. Термін подання роботи: _____ 10.06.2025 р.

3. Вихідні дані по роботі: навчальні посібники, наукові праці, монографічні дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених, публікації міжнародних організацій, а також електронні ресурси _____

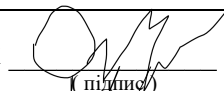
4. Перелік питань, що належать до розробки (найменування розділів)
Теоретичні засади ролі інновацій у міжнародній торгівлі як чинника економічного зростання ; Аналіз досвіду ЄС у використанні інновацій у міжнародній торгівлі для стимулювання економічного зростання ; Стратегічні рекомендації щодо використання інноваційного потенціалу України у міжнародній торгівлі _____

5. Перелік презентаційних матеріалів: Характеристика кваліфікаційної роботи; Механізми впливу інновацій на економічне зростання в умовах глобалізації; Основні цифрові показники діяльності транснаціональних компаній ЄС у сфері інновацій; Географічний розподіл транснаціональних компаній за обсягами інвестицій у R&D; Порівняння України з іншими країнами за Глобальним індексом інновацій; Принципи післявоєнного відновлення України на основі принципів «зеленої економіки»; Шляхи підвищення ефективності використання інновацій у міжнародній торгівлі України _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/П	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Визначення наукового керівника роботи	01.09.2024р.- 15.09.2024р.	
2.	Вибір теми роботи та її узгодження з науковим керівником	15.09.2024р.- 30.09.2024р.	
3.	Вивчення друкованих та електронних джерел, економічних реалій, методичних та наукових видань з теми роботи	01.10.2024р.- 31.10.2024р.	
4.	Складання попереднього плану роботи, узгодження його з науковим керівником	01.11.2024р.- 15.11.2024р.	
5.	Збір статистичної інформації на базовому підприємстві (установі, організації)	15.11.2024р.- 31.01.2025р.	
6.	Розробка теоретичного розділу	01.02.2025р.- 29.02.2025р.	
7.	Розробка аналітичного розділу	01.03.2025р.- 31.03.2025р.	
8.	Розробка проектного розділу	01.04.2025р.- 30.04.2025р.	
9.	Розробка вступу, висновків, списку використаної літератури та додатків	01.05.2025р.- 15.05.2025р.	
10.	Редагування рукопису роботи та ознайомлення з ним наукового керівника	15.05.2025р.- 30.05.2025р.	
11.	Усунення зауважень наукового керівника та завершення роботи	01.06.2025р.- 10.06.2025р.	
12.	Подання рукопису кваліфікаційної роботи в бібліотеку НУК для перевірки на унікальність	10.06.2025р.	
13.	Подання рукопису кваліфікаційної роботи, демонстраційного матеріалу та доповіді на кафедральний захист	10.06.2025р.	
14.	Усунення зауважень кафедрального захисту	10.06.2025р.- 14.06.2025р.	
15.	Розробка проекту демонстраційного матеріалу та доповіді	14.06.2025р.- 20.06.2025р.	
16.	Подання роботи рецензенту та отримання рецензії	18.06.2025р.	
17.	Захист роботи перед АК	24.06.2025р.- 25.06.2025р.	

Науковий керівник

(підпис)

Тур О. В.

(прізвище та ініціали)

Студент

(підпис)

Мачарашвілі І.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню впливу інновацій на процеси міжнародної торгівлі в умовах глобалізованої економіки. У роботі обґрунтовано актуальність теми, зумовлену необхідністю підвищення конкурентоспроможності країн у сучасному світі через впровадження інноваційних технологій. Проаналізовано теоретичні засади інновацій у контексті міжнародної економіки, вивчено їхній вплив на економічне зростання, розглянуто методичні підходи до оцінювання інноваційного потенціалу.

Особливу увагу приділено інноваційній політиці країн Європейського Союзу, визначено її особливості та проведено порівняльний аналіз з українським досвідом. Розглянуто приклади успішної інтеграції інновацій у національну економіку та обґрунтовано можливості адаптації європейських практик до українських умов. У роботі представлено методику оцінювання інноваційного потенціалу країни у сфері міжнародної торгівлі та розроблено практичні рекомендації щодо підвищення ефективності використання інновацій у зовнішньоекономічній діяльності України.

Результати дослідження можуть бути використані при формуванні державної політики у сфері інноваційного розвитку та міжнародної торгівлі, а також у практичній діяльності підприємств, орієнтованих на зовнішні ринки.

Ключові слова: інновації, міжнародна торгівля, конкурентоспроможність, економічне зростання, глобалізація, інноваційна політика, цифровізація, Європейський Союз, Україна.

ABSTRACT

This qualification thesis explores the impact of innovation on international trade processes in the context of a globalized economy. The relevance of the topic is substantiated by the growing need to enhance the competitiveness of countries through the implementation of innovative technologies. The study analyzes the theoretical foundations of innovation in the context of international economics, examines its influence on economic growth, and reviews methodological approaches to assessing innovation potential.

Special attention is given to the innovation policies of European Union countries, highlighting their key features and comparing them with the Ukrainian context. The paper examines best practices of successful integration of innovation into national economies and justifies the possibilities of adapting European experiences to Ukrainian realities. It also presents a methodology for evaluating a country's innovation potential in the field of international trade and offers practical recommendations for improving the effectiveness of innovation use in Ukraine's foreign trade activities.

The findings of the research can be applied in shaping national policies on innovation and international trade, as well as in the practical operations of companies engaged in global markets.

Keywords: innovation, international trade, competitiveness, economic growth, globalization, innovation policy, digitalization, European Union, Ukraine.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЛІ ІННОВАЦІЙ У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ ЯК ЧИННИКА ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ.....	8
1.1. Поняття та сутність інновацій у міжнародній економіці.....	8
1.2. Механізми впливу інновацій на економічне зростання в умовах глобалізації.....	15
1.3. Методичні підходи до оцінки ролі міжнародної торгівлі у поширенні інноваційних технологій.....	20
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДОСВІДУ ЄС У ВИКОРИСТАННІ ІННОВАЦІЙ У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ ДЛЯ СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ	25
2.1. Критичний огляд інноваційної політики країн Європейського Союзу	25
2.2. Вплив інновацій на міжнародну конкурентоспроможність країн ЄС і України	36
2.3. Кращі практики впровадження інновацій у торговельну політику: досвід ЄС та України	48
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ	54
3.1. Методичні засади оцінки інноваційного потенціалу національної економіки	54
3.2. Перспективи впровадження успішних європейських практик в Україні	66
3.3. Перспективи впровадження успішних європейських практик в Україні	70
ВИСНОВКИ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	78

ВСТУП

Актуальність теми роботи. В умовах сучасної глобалізації міжнародна торгівля відіграє суттєву роль в економічному зростанні держав. Зростаюча конкуренція на світових ринках вимагає від країн і компаній впровадження інновацій, які мають вирішальне значення для підвищення їхньої конкурентоспроможності. Інноваційні рішення сприяють не лише оптимізації бізнес-процесів, але й створенню нових ринків, зниженню витрат та покращенню якості продукції та послуг. Важливість цієї теми полягає в тому, що в сучасних умовах інновації стають важливим інструментом розвитку міжнародної торгівлі, впливаючи на економічне зростання країн та зміцнюючи їхні позиції на міжнародній арені.

Впровадження інновацій у міжнародну торгівлю є одним із ключових факторів економічного зростання країн. У сучасному світі глобалізація та технологічний прогрес створюють умови для підвищення ефективності бізнес-операцій, зниження витрат та відкриття нових можливостей розвитку. Інновації в міжнародній торгівлі прискорюють обмін товарами та послугами, покращують логістику та зменшують бар'єри між ринками. Це, у свою чергу, сприяє розвитку бізнесу та економіки цілих країн. Застосування інноваційних технологій, таких як цифровізація, автоматизація, нові логістичні рішення та використання штучного інтелекту, може значно підвищити конкурентоспроможність компаній у світовому масштабі. Завдяки впровадженню цих інновацій компанії можуть швидше адаптуватися до змін на ринку, знижувати витрати та покращувати якість своєї продукції. Це створює додаткові переваги для країн, які активно підтримують інноваційний розвиток своїх економік, оскільки вони можуть таким чином залучати більше інвестицій та розширювати свої ринки.

Інновації також сприяють підвищенню ефективності міжнародної торгівлі шляхом удосконалення процесів митного оформлення та контролю якості товарів. Це дозволяє країнам швидше інтегруватися у світову економіку та збільшувати

свій експорт та імпорт. Таким чином, інновації не лише сприяють економічному зростанню національних економік, але й зміцнюють їхні позиції у світовому масштабі.

Мета і завдання роботи. Мета цього дослідження полягає у всебічному аналізі впливу інновацій на процеси міжнародної торгівлі, зокрема через вивчення механізмів поширення інноваційних технологій у глобальному економічному середовищі, а також у визначенні ролі інновацій як одного з ключових факторів підвищення конкурентоспроможності країн на світовому ринку та забезпечення сталого економічного зростання.

Завдання дослідження полягають в наступному:

- розкрити зміст поняття інновацій у контексті міжнародної економіки та визначити їх роль у сучасній світовій торгівлі;
- дослідити механізми впливу інновацій на економічне зростання в умовах глобалізованої економіки;
- проаналізувати методичні підходи до оцінювання ролі міжнародної торгівлі у поширенні інноваційних технологій;
- здійснити критичний огляд інноваційної політики країн Європейського Союзу та визначити її особливості;
- оцінити вплив інновацій на рівень міжнародної конкурентоспроможності країн ЄС та України;
- визначити та проаналізувати кращі практики інтеграції інновацій у національну економіку на прикладі країн ЄС і України;
- обґрунтувати методику оцінювання інноваційного потенціалу країни у сфері міжнародної торгівлі;
- дослідити можливості адаптації успішних європейських практик до українських реалій;
- розробити практичні рекомендації щодо підвищення ефективності використання інновацій у міжнародній торговельній діяльності України.

Об'єктом дослідження виступають інноваційні процеси у сфері міжнародної торгівлі.

Предметом дослідження є вплив інновацій на економічне зростання через міжнародну торгівлю.

Методи дослідження. У роботі використано загальні та спеціальні наукові методи дослідження: економічний аналіз, порівняльний аналіз, статистичні методи, методи моделювання та прогнозування. Ці методи дозволяють дослідити вплив інновацій на міжнародну торгівлю та їхню роль у стимулюванні економічного зростання.

Інформаційна база. Аналітична частина кваліфікаційної роботи базується на діяльності міжнародних компаній, які активно беруть участь у міжнародній торгівлі. Особлива увага приділяється компаніям технологічного сектору, які використовують інновації для оптимізації своїх бізнес-процесів та підвищення своєї конкурентоспроможності.

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи складає 82 сторінки, містить список використаних джерел із 38 найменувань. Робота ілюстрована 1 рисунком та містить 13 таблиць.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЛІ ІННОВАЦІЙ У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ ЯК ЧИННИКА ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

1.1. Поняття та сутність інновацій у міжнародній економіці

Згідно з українським законодавством, інноваційна діяльність охоплює всі етапи використання результатів наукових досліджень і розробок з метою комерційного впровадження на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг. Це включає наукові, технічні, організаційні, фінансові та комерційні заходи, що призводять до практичного впровадження інновацій або їх розробки. Деякі з цих дій є безпосередньо інноваційними, тоді як інші, хоча й не пов'язані з інноваціями, є необхідними для їх реалізації [1, с. 174]. Інноваційна діяльність передбачає якісні зміни у продуктивних силах та прогресивні структурні перетворення між галузями. Вона включає інвестиції в наукові дослідження та розробки, спрямовані на створення та впровадження нових продуктів і технологій. Економіст Бреус С. І.Н. визначає інновації як процес, що складається з п'яти основних елементів: виведення на ринок нового продукту для споживача, впровадження нових методів виробництва, відкриття нових ринків, придбання нових джерел сировини та напівфабрикатів, а також впровадження нових організаційних структур у будь-якій галузі.

Визначення поняття «інноваційна діяльність» систематизовано та наведено в табл. 1.1. Аналізуючи праці таких науковців, як Бреус С.В., Васьків С.Ф. та інших, можна зазначити, що вони одностайно визнають «інноваційну діяльність» як процес впровадження інновацій [3, с. 181].

У табл. 1.1 представлено різні визначення поняття «інноваційна діяльність» від різних авторів, що підкреслює багатогранність цього терміна. Згідно з визначенням Бройса, інноваційна діяльність розглядається як процес створення

нових комбінацій виробничих факторів. Це визначення підкреслює важливість об'єднання ресурсів для досягнення інноваційних результатів [4, с. 63].

Таблиця 1.1

Поняття «інноваційна діяльність» у працях науковців

Автор	Визначення
Бреус С. В.	Інноваційна діяльність - це процес створення нових комбінацій виробничих факторів.
Верхоглядова Н.І., Каширнікова І.О.	Інноваційна діяльність - це науково-технічна, організаційна, фінансова та комерційна діяльність, яка спрямована на впровадження нових або удосконалених продуктів, послуг або процесів.
Гринькевич О. С., Квак С. А.	Інноваційна діяльність - це процес, при якому новинка поширюється через певні канали серед членів соціальної системи протягом певного часу.
Грищенко І. М., Бреус С.В., Хаустова Є. Б.	Інноваційна діяльність - це систематичний процес пошуку, розробки та впровадження нових ідей з метою створення цінності.
Жукова В. О.	Інноваційна діяльність - це використання знань та інформації для розробки нових продуктів або процесів.
Захарчин Р. М.	Інноваційна діяльність - це процес, який включає створення, розвиток і комерціалізацію нових ідей.

Розроблено автором за [3] [4] [5] [6] [8] [9]

Верхоглядова та Каширнікова розширюють цю концепцію, охоплюючи науково-технічні, організаційні, фінансові та комерційні аспекти інноваційної діяльності. Вони підкреслюють важливість впровадження нових або вдосконалених продуктів, послуг чи процесів, що демонструє комплексний підхід до інновацій. Це визначення вказує на те, що інноваційна діяльність не обмежується створенням нових продуктів, а й включає їх подальше впровадження на ринок [6].

Гринкевич і Квак вказують, що інноваційна діяльність – це процес поширення нових продуктів через певні канали серед суб'єктів соціальної системи. Це визначення підкреслює соціальний аспект інновацій, оскільки їх впровадження залежить від їх сприйняття суспільством. Ці ж автори також

розглядають інновації як діяльність, спрямовану на створення та впровадження нових технологій з метою підвищення ефективності [8, с. 38].

Грищенко та інші автори наголошують, що інновація – це систематичний процес, який включає дослідження, розробку та впровадження нових ідей для створення цінності. Це визначення відображає важливість не лише генерування нових ідей, а й їх практичного втілення. Жукова наголошує на використанні знань та інформації для розробки нових продуктів або процесів, що говорить про інтелектуальну природу інновацій [10, с. 61].

Захарчин зазначає, що інновації охоплюють створення, розвиток та комерціалізацію нових ідей. Це визначення підкреслює не лише процес створення нових продуктів, але й важливість їх перетворення на успішний бізнес. Загалом кажучи, наведені вище визначення демонструють, що інновація – це складний та багатогранний процес, який включає як творчі, так і практичні аспекти [12].

Інноваційна діяльність – це складний процес, що включає різні етапи, від генерування ідей до їх впровадження та поширення в суспільстві. Основними характеристиками інноваційної діяльності є, по-перше, акцент на впровадженні та комерціалізації результатів наукових досліджень, які переносяться у виробництво та соціальну сферу. По-друге, об'єктом цієї діяльності є нематеріальні активи, зокрема результати інтелектуальної праці, які трансформуються в інноваційні продукти. Ще однією важливою характеристикою є довгостроковий характер цієї діяльності, а також значний рівень ризику, пов'язаний з непередбачуваністю результатів.

Інноваційна діяльність передбачає фінансування проектів, пов'язаних з впровадженням нових ідей, що вимагає інвестицій у нематеріальні активи. Це, у свою чергу, є невід'ємною частиною інноваційного процесу. Успішне впровадження інновацій має позитивні соціально-економічні наслідки; зокрема, підвищує конкурентоспроможність компаній та продукції, яку вони виробляють. Основними досягненнями інноваційної діяльності є розробка та комерціалізація нової продукції, впровадження інноваційних робіт, застосування сучасних

технологій та створення нових виробництв на основі різних інновацій. Українське законодавство, зокрема стаття 327 Господарського кодексу, визначає види інноваційної діяльності у цих сферах, включаючи наукові дослідження, розробку нових технологій та впровадження ресурсозберігаючих практик [7].

До об'єктів інноваційної діяльності належать інноваційні програми, нові знання, виробниче обладнання, інфраструктура та організаційні рішення, що покращують якість виробництва. Сюди також входять сировина, засоби її видобутку та переробки, а також механізми формування споживчого ринку. Ці елементи підкреслюють різноманітність та складність інноваційної діяльності в сучасному бізнес-середовищі.

Інноваційну діяльність можна класифікувати на три категорії залежно від рівня впровадження інновацій. По-перше, це успішна діяльність, яка призводить до впровадження нових ідей, навіть якщо ці інновації не завжди забезпечують комерційний успіх. По-друге, діяльність, що триває, означає, що розробка все ще триває, а інновація ще не впроваджена. Останній тип – це припинена діяльність, коли процес розробки або впровадження інновацій зупинено.

Окрім об'єктів, інноваційна діяльність має своїх основних суб'єктів. Суб'єктами інноваційної діяльності є як фізичні, так і юридичні особи, які можуть бути українськими або іноземними, включаючи осіб без громадянства. Ці суб'єкти господарювання беруть участь в інноваційних проектах в Україні, залучаючи матеріальні та інтелектуальні ресурси, а також інвестуючи власні або позикові кошти у впровадження інновацій.

Загалом, головним каталізатором інновацій є інтелектуалізація економіки. У цьому контексті людські ресурси, технології та знання стають невичерпними джерелами розвитку, тоді як природні ресурси обмежені. Цей процес не лише сприяє динамічному прогресу, але й є ефективним способом подолання економічних труднощів сучасного світу.

У контексті міжнародної економіки інновації стосуються впровадження нових ідей, технологій, продуктів або процесів, що сприяють підвищенню

ефективності діяльності та конкурентоспроможності на світовому ринку. Він охоплює широкий спектр змін, від науково-технічних досягнень до нових методів організації виробництва та управління. Інновації стають важливим фактором економічного зростання, оскільки вони дозволяють економікам країн швидше адаптуватися до змін та здобувати гнучкість в умовах глобальної конкуренції [8, с. 38].

Інновації, по суті, спрямовані на створення нових можливостей розвитку для економіки та бізнесу шляхом використання сучасних технологій та знань. Це допомагає підвищити продуктивність, знизити витрати та вийти на нові ринки. У міжнародній економіці інновації стають важливим інструментом для країн, що дозволяє їм розширити свою економічну присутність та зміцнити свої позиції на світовому ринку. Це також допомагає покращити якість товарів і послуг, роблячи їх більш привабливими для споживачів.

Інноваційний розвиток у міжнародній економіці також включає процеси глобалізації, що стимулюють обмін знаннями, технологіями та ідеями між країнами. Це сприяє прискоренню економічного зростання та підвищенню добробуту в різних регіонах світу. Інновації стають вирішальним фактором глобальної конкурентоспроможності країн, які використовують свої науково-технічні досягнення для підвищення продуктивності та створення нових економічних можливостей.

У міжнародній економіці також важливо враховувати, що інновації можуть бути як технічними, так і організаційними. Технічні інновації передбачають нові продукти або процеси, тоді як організаційні інновації передбачають зміни в методах управління або бізнес-моделях. Обидва типи інновацій важливі для підвищення конкурентоспроможності країн на світовій арені.

Інновації в міжнародній економіці мають кілька рівнів впливу. На макроекономічному рівні це сприяє економічному зростанню, зміцненню національної конкурентоспроможності та підвищенню рівня життя. Економіка країн, які активно впроваджують інновації, як правило, демонструє швидший

розвиток та вищі темпи зростання ВВП. На мікроекономічному рівні інновації дозволяють компаніям підвищувати свою продуктивність, знижувати витрати та завойовувати нові ринки, тим самим сприяючи їхньому розширенню та зростанню.

Інновації важливі для експортного потенціалу країн, що розвиваються. Вони допомагають компаніям адаптуватися до змін на світових ринках, виробляти конкурентоспроможну продукцію та забезпечувати високу якість. Інновації також впливають на еволюцію структури міжнародної торгівлі, сприяючи зростанню експорту високотехнологічної продукції та послуг. Це відкриває нові можливості для країн, які зосереджуються на інноваційних галузях та залучають інвестиції в розробку нових технологій [11, с. 348].

Дослідження та експериментальні розробки (НДДКР) відіграють важливу роль у розвитку інновацій. Їх розробка вимагає інвестицій у дослідження, освіту та інфраструктуру, що створює сприятливе середовище для генерації нових ідей та їх комерціалізації. НДДКР формують основу для створення інноваційних продуктів та послуг, які потім можуть бути інтегровані в міжнародні торговельні відносини та забезпечити стале економічне зростання.

Інновації в міжнародній економіці також відіграють важливу роль у забезпеченні сталого розвитку. У сучасному світі зростає потреба в екологічно чистих технологіях, енергоефективних рішеннях та відповідальному використанні ресурсів. Впровадження інноваційних технологій дозволяє нам зменшити викиди шкідливих речовин, мінімізувати використання природних ресурсів та створити більш екологічно відповідальні виробничі процеси. Це стає важливою умовою для підтримки конкурентоспроможності країн на світовій арені.

Інновації також є ключовим фактором прискорення цифровізації та автоматизації. Використання цифрових технологій та автоматизованих систем дозволяє компаніям оптимізувати свої бізнес-процеси, підвищувати ефективність та забезпечувати швидший доступ до світових ринків. Цифрові платформи,

електронна комерція та інноваційні логістичні рішення змінюють структуру міжнародної торгівлі, роблячи її більш гнучкою та доступною для малих та середніх підприємств.

Інновації стимулюють розвиток нових форм співпраці між країнами та компаніями. Інноваційні та успішні рішення часто виникають в результаті міжнародної співпраці та обміну досвідом. Спільні дослідження, транснаціональні інвестиції в інновації та розширена науково-технічна співпраця дозволяють країнам об'єднувати зусилля для вирішення глобальних викликів та досягнення спільного економічного прогресу.

Важливим аспектом інновацій у міжнародній економіці є їх вплив на структуру та динаміку світових ринків. Інновації зміщують баланс сил між країнами та фірмами, створюючи нові можливості для розвитку та зростання. Наприклад, країни, які впроваджують новітні технології, користуються перевагами в торгівлі високотехнологічними товарами та послугами, тим самим підвищуючи свою роль у світовій економіці. Водночас країни, які відстають в інноваціях, ризикують втратити свою конкурентоспроможність та позиції на міжнародних ринках [12].

Інновації також сприяють розвитку нових секторів економіки, таких як цифрові платформи, біотехнології, штучний інтелект та відновлювані джерела енергії. Ці сектори формують нові ринки, що відкривають можливості для інвестицій, створення робочих місць та економічного зростання. Крім того, інноваційні фінансові рішення, такі як розвиток фінтех, трансформують фінансові ринки та сприяють глобальній фінансовій інтеграції.

Впровадження інновацій також має значний вплив на формування міжнародних ланцюгів поставок. Інноваційні технології підвищують ефективність логістичних процесів, знижують витрати та терміни доставки товарів, що є важливим фактором розвитку міжнародної торгівлі. Більше того, новітні технології дозволяють створювати більш гнучкі та адаптивні ланцюги поставок, які відповідають сучасним вимогам ринку.

Таким чином, інновації в міжнародній економіці є вирішальним фактором розвитку країн, компаній та галузей. Вони сприяють підвищенню продуктивності, створенню нових ринків та галузей, підвищенню конкурентоспроможності та сталому економічному зростанню в глобалізованому світі.

1.2. Механізми впливу інновацій на економічне зростання в умовах глобалізації

Механізми впливу інновацій на міжнародне економічне зростання є складними та багатограними. Одним з основних механізмів є підвищення продуктивності праці за рахунок впровадження нових технологій та автоматизації процесів. Інновації допомагають знизити виробничі витрати, оптимізувати використання ресурсів та покращити якість продукції. Таким чином, компанії отримують конкурентні переваги на міжнародних ринках.

Ще одним важливим механізмом є створення нових ринків та економічних секторів шляхом розвитку інноваційних продуктів та послуг. Інновації відкривають перспективи для появи нових товарів, що відповідають потребам споживачів у всьому світі. Наприклад, цифрові технології та розвиток електронної комерції значно розширили ринки та сприяли зростанню міжнародної торгівлі, тим самим стимулюючи глобальне економічне зростання [13].

Інновації також сприяють підвищенню рівня інвестицій у країнах та компаніях, які активно впроваджують нові технології. Інвестори прагнуть підтримувати компанії з високим інноваційним потенціалом, оскільки це обіцяє високу віддачу від інвестицій. Крім того, інноваційні компанії можуть отримати додаткові ресурси завдяки міжнародному фінансуванню та програмам співпраці. Варто також виділити роль інновацій у розвитку міжнародної співпраці між країнами та компаніями. Інноваційні проекти часто вимагають об'єднання ресурсів та знань з різних країн, що сприяє передачі технологій та покращенню

глобальної інтеграції. Це дозволяє країнам ефективніше використовувати свої економічні можливості та досягати вищих темпів зростання [14, с. 181].

Інновації відіграють важливу роль у підвищенні ефективності використання людських ресурсів у міжнародній економіці. Впровадження нових технологій та автоматизація рутинних процесів дозволяють компаніям оптимізувати свою робочу силу та перенаправляти її на виконання складніших завдань. Це сприяє розвитку нових навичок та підвищенню кваліфікації працівників, що позитивно впливає на загальну продуктивність праці та конкурентоспроможність країни на міжнародних ринках.

Ще одним механізмом впливу інновацій на економічне зростання є розвиток дослідницької та інноваційної інфраструктури в країнах. Країни, які значні кошти інвестують у дослідження та розробки, створюють сприятливі умови для появи нових стартапів та інноваційних компаній. Це підвищує інноваційний потенціал країни та збільшує її можливості для економічного зростання завдяки зростанню кількості високотехнологічних галузей промисловості. Інновації також допомагають зменшити негативний вплив на навколишнє середовище шляхом розробки та впровадження екологічно чистих технологій. Це особливо важливо в умовах сучасної глобалізації, де екологічні стандарти стають ключовим фактором конкурентоспроможності на міжнародних ринках. Використання інновацій для скорочення викидів вуглецю та збереження природних ресурсів допомагає країнам досягти сталого економічного зростання.

Окрім вищезазначених механізмів, інновації також стимулюють розвиток міжнародної торгівлі шляхом покращення якості товарів та послуг. Впровадження нових технологій дозволяє компаніям підвищувати стандарти якості своєї продукції, роблячи її більш привабливою для споживачів на міжнародному ринку. Це, у свою чергу, сприяє зростанню обсягів експорту та збільшенню валютних надходжень країни.

Для більш глибокого розуміння цього процесу нижче подано узагальнену таблицю (табл. 1.2) основних механізмів, через які інновації сприяють міжнародному економічному зростанню.

Таблиця 1.2

Механізми впливу інновацій на економічне зростання в умовах глобалізації

Механізм впливу	Суть	Результат/Ефект
Підвищення продуктивності праці	Впровадження нових технологій, автоматизація процесів	Зниження витрат, підвищення конкурентоспроможності
Створення нових ринків і секторів	Розвиток інноваційних продуктів та послуг	Розширення міжнародної торгівлі, економічне зростання
Залучення інвестицій	Інвестори підтримують інноваційні компанії	Збільшення інвестиційних потоків, фінансова підтримка стартапів
Міжнародна співпраця	Спільні інноваційні проєкти між країнами	Передача технологій, посилення глобальної інтеграції
Оптимізація людських ресурсів	Автоматизація рутинних процесів, розвиток нових навичок	Підвищення кваліфікації працівників, ефективніше використання робочої сили
Розвиток дослідницької інфраструктури	Інвестиції у R&D, підтримка стартапів	Зростання високотехнологічних галузей
Екологічні інновації	Впровадження чистих технологій	Скорочення шкідливих викидів, сталий розвиток
Покращення якості продукції	Нові технології підвищують стандарти	Збільшення експорту, валютні надходження
Конкурентні переваги	Впровадження унікальних продуктів чи процесів	Зайняття лідерських позицій на ринку
Адаптація до ринкових змін	Гнучке реагування на попит і зміни умов	Стійкість компаній, збереження ринкової частки
Розвиток нових секторів	Наприклад, ІТ, біотехнології, зелена енергетика	Створення нових робочих місць, зростання добробуту
Ефективне використання ресурсів	Зменшення витрат на енергію, сировину	Підвищення прибутковості бізнесу, зменшення навантаження на довкілля
Розвиток інфраструктури	Необхідність у нових комунікаційних, інформаційних та транспортних системах	Сприятливе середовище для бізнесу, зростання інвестиційної привабливості

Розроблено автором самостійно

Як видно з табл. 1.2, інновації чинять багатовекторний вплив на економічне зростання: вони не лише стимулюють розвиток нових секторів і підвищують продуктивність, але й покращують екологічну ситуацію, сприяють зайнятості, формують нові ринки та зміцнюють міжнародну співпрацю. Завдяки цим механізмам країни можуть досягти сталого економічного розвитку, підвищити свою конкурентоспроможність на світовому ринку та забезпечити добробут населення. Таким чином, впровадження та підтримка інноваційної діяльності має стати стратегічним пріоритетом економічної політики в глобалізованому світі.

Слід також зазначити, що інновації надають компаніям конкурентні переваги, які можуть суттєво вплинути на їхнє ринкове становище. Компанії, які успішно впроваджують нові ідеї, продукти чи послуги, мають можливість зайняти лідируючі позиції на ринку, завоювати нові сегменти споживачів та збільшити свою частку на міжнародних ринках. Це підвищує загальну конкурентоспроможність країни [15, с. 278].

Ще одним важливим аспектом є вплив інновацій на інвестиційну привабливість країни. Країни, які активно впроваджують інновації та створюють сприятливе середовище для їх розвитку, стають більш привабливими для іноземних інвесторів. Вони готові інвестувати в інноваційні проекти та компанії, що призводить до збільшення інвестиційних потоків та сприяє економічному зростанню.

Соціально-економічні наслідки інновацій не менш значні. Підвищення рівня інновацій у країні може позитивно вплинути на соціальний розвиток, зменшити безробіття та покращити умови життя населення. Створюючи нові робочі місця та збільшуючи доходи, суспільство стає більш стабільним та процвітаючим.

Одним з основних механізмів, за допомогою якого інновації впливають на економічне зростання, є адаптація бізнесу до змінних ринкових умов. Інноваційні процеси дозволяють компаніям швидко реагувати на нові вимоги споживачів, зміну конкурентного середовища або коливання цін на сировину. Це, у свою

чергу, підвищує гнучкість компаній та їхню здатність зберігати або збільшувати свою частку ринку.

Інновації також стимулюють розвиток нових секторів економіки, які, як правило, є більш прибутковими та технологічно розвиненими. Наприклад, поява нових технологій у сферах інформаційних технологій, екології чи біотехнологій відкриває нові можливості для бізнесу, що призводить до створення нових робочих місць та підвищення загального добробуту. Ці нові сектори можуть швидко зайняти свої ніші на міжнародному ринку, що також сприяє економічному зростанню.

Варто також зазначити, що інновації можуть позитивно впливати на ефективність використання ресурсів. Впровадження нових технологій та методів виробництва дозволяє нам знизити витрати на сировину, енергію та робочу силу. Це не лише підвищує прибутковість бізнесу, але й допомагає зменшити негативний вплив на навколишнє середовище, що є важливим аспектом сучасного економічного розвитку.

Зростання інноваційної активності також стимулює розвиток інфраструктури в країнах, оскільки для підтримки нових технологій необхідні вдосконалені транспортні, комунікаційні та інформаційні системи. Це призводить до кращих умов для бізнесу та створення сприятливішого інвестиційного клімату. Тому країни, які активно розвивають інновації, стають більш привабливими для міжнародних інвестицій [16, с. 45].

Таким чином, механізми впливу інновацій на міжнародне економічне зростання являють собою складний та багатогранний процес. Вони охоплюють різні аспекти, від адаптації бізнесу до нових ринкових умов до створення нових галузей, підвищення ефективності використання ресурсів та розвитку інфраструктури. Усі ці фактори разом сприяють сталому економічному зростанню та підвищенню рівня життя населення.

1.3. Методичні підходи до оцінки ролі міжнародної торгівлі у поширенні інноваційних технологій

Оцінка ролі міжнародної торгівлі в поширенні інноваційних технологій вимагає системного підходу, який включає кілька методологічних принципів. По-перше, важливо проаналізувати вплив міжнародної торгівлі на технологічний обмін між країнами. Це передбачає вивчення потоків іноземних інвестицій, експорту та імпорту технологій, а також їхнього впливу на розвиток національних інноваційних систем. Вивчення цих аспектів допомагає нам зрозуміти, як міжнародна торгівля сприяє інтеграції нових технологій у національну економіку.

По-друге, методологічні принципи повинні включати оцінку впливу міжнародних угод та організацій на інноваційний розвиток. Наприклад, аналіз глобальних умов доступу до ринку та механізмів захисту інтелектуальної власності може пролити світло на те, як правила міжнародної торгівлі впливають на стимулювання інноваційних процесів. Такі угоди можуть створити сприятливе середовище для міжнародного обміну знаннями та технологіями, що, у свою чергу, стимулює інноваційну активність у країнах-учасниках. Важливо використовувати показники, що вимірюють рівень інноваційної активності в міжнародній торгівлі. До них можуть належати статистика щодо обсягів торгівлі інноваційними товарами та послугами, кількість патентів, пов'язаних з міжнародною торгівлею, та показники інвестицій у дослідження та розробки. Аналіз цих даних дозволяє визначити, які країни є лідерами в поширенні інновацій та які фактори впливають на їхній успіх [17].

Методологічні принципи також передбачають порівняльний аналіз країн, які активно беруть участь у міжнародній торгівлі, з тими, що мають обмежений доступ до світових ринків. Такий підхід дозволяє точно визначити умови, що сприяють або перешкоджають впровадженню інновацій у міжнародній торгівлі. Таким чином, це може слугувати основою для формулювання рекомендацій, спрямованих на вдосконалення торговельної та інноваційної політики.

Рис. 1.1. Методичні підходи до оцінки ролі міжнародної торгівлі у поширенні інноваційних технологій

Розроблено автором самотійно

У сучасному світі інноваційні технології стали ключовим фактором розвитку міжнародної торгівлі. Вони пропонують нові можливості для компаній, дозволяючи їм удосконалювати свою продукцію, знижувати витрати та підвищувати свою конкурентоспроможність на світовому ринку. Інноваційні технології охоплюють не лише нові продукти, але й процеси, організаційні форми та бізнес-моделі, що змінюють традиційні підходи до ведення міжнародної торгівлі. Це створює додаткові переваги для країн, які активно впроваджують інновації у свою економіку.

Одним із важливих аспектів інноваційних технологій є їхня роль у підвищенні ефективності логістики та управління ланцюгами поставок. Сучасні технології, такі як автоматизація, цифровізація та використання штучного інтелекту, дозволяють компаніям оптимізувати свої процеси, тим самим зменшуючи час і витрати на транспортування вантажів. Це не лише підвищує

ефективність бізнесу, але й дозволяє компаніям швидше реагувати на ринкові зміни, що є важливим активом для міжнародної торгівлі.

Інноваційні технології допомагають покращити доступ до нових ринків. Наприклад, електронна комерція та онлайн-платформи надають можливості для малих та середніх підприємств проникати на міжнародні ринки, тим самим зменшуючи бар'єри для входу. Це також стосується можливості вести бізнес у глобальному масштабі без значних початкових інвестицій у фізичну інфраструктуру. Таким чином, інноваційні технології активно трансформують ландшафт міжнародної торгівлі, пропонуючи нові можливості для зростання [18, с. 224].

Роль інновацій у розвитку інтелектуальної власності в контексті міжнародної торгівлі є не менш важливою. Впровадження нових технологій часто пов'язане зі створенням нових патентів та ліцензій, що, у свою чергу, може призвести до збільшення доходів від продажу ліцензій на технології. Це створює сприятливе середовище для інновацій, оскільки компанії зацікавлені в інвестуванні в дослідження та розробки, знаючи, що зможуть захистити свої ідеї та отримати економічні вигоди від їх комерціалізації.

Державна політика відіграє життєво важливу роль у підтримці та стимулюванні інновацій у міжнародній торгівлі. Вони визначають рамки, в яких компанії можуть розробляти та впроваджувати нові технології, а також забезпечують інфраструктуру, необхідну для їх впровадження. Ефективна політика може включати податкові пільги для компаній, які інвестують у дослідження та розробки, фінансування стартапів та наукових досліджень, а також програми професійної підготовки. Це сприяє розвитку інноваційного середовища, що є важливим для успіху міжнародної торгівлі.

Важливість державного регулювання також відображається у створенні законодавчої бази для захисту інтелектуальної власності. Існування чітких правил та механізмів захисту патентів та авторських прав стимулює компанії інвестувати в інновації, оскільки вони можуть бути впевнені в захисті своїх ідей та розробок.

Це, у свою чергу, зміцнює конкурентоспроможність на міжнародному ринку, оскільки компанії здатні пропонувати унікальні рішення та продукти.

Державна політика також повинна бути зосереджена на міжнародному співробітництві в галузі інновацій. Країни можуть укласти угоди про наукову співпрацю, обмінюватися знаннями та досвідом, а також організовувати спільні дослідницькі проекти. Це дозволяє розширити можливості для розробки нових технологій та їх впровадження на міжнародних ринках. Взаємодія між державними установами, науковими установами та бізнесом є важливою для успіху в цій галузі [19, с. 224].

Підтримка стартапів та інноваційних компаній також є важливим елементом державної політики. Менторські програми, акселератори та інкубатори допомагають стартапам розвивати свої ідеї, забезпечувати фінансування та виходити на міжнародний ринок. Це сприяє створенню екосистеми, що сприяє інноваційному розвитку та підвищенню конкурентоспроможності країни на міжнародному ринку.

Інновації є ключовим фактором конкурентоспроможності країн на міжнародних ринках. Це дозволяє компаніям не лише покращити якість своєї продукції, але й знизити виробничі витрати, роблячи її більш привабливою для споживачів. Інноваційні технології, такі як автоматизація, цифровізація та використання штучного інтелекту, допомагають підвищити ефективність виробництва, що може суттєво впливати на цінову політику компаній.

Конкуренція на міжнародних ринках вимагає від підприємств постійного вдосконалення та адаптації до мінливих умов. Інновації допомагають компаніям адаптуватися до нових потреб споживачів та вимог ринку, дозволяючи їм залишатися на крок попереду. Наприклад, адаптація до екологічних стандартів шляхом впровадження зелених технологій або створення стійких продуктів може забезпечити значну конкурентну перевагу на світовому ринку.

Інновації сприяють розвитку нових сегментів ринку та створенню нових ніш. Країни та компанії, які активно інвестують у дослідження та розробки, здатні

створювати унікальні продукти та послуги, що відкривають нові експортні можливості. Як результат, інновації не лише підвищують конкурентоспроможність окремих компаній, але й сприяють загальному економічному розвитку країни [20, с. 56].

Однак, для досягнення конкурентних переваг на міжнародних ринках необхідно також враховувати культурні та соціальні аспекти. Різні регіони мають свої специфічні потреби та вподобання, що може вимагати адаптації інноваційних рішень. Це означає, що компанії повинні бути гнучкими та готовими до змін, щоб успішно конкурувати на світовому рівні.

Тому вплив інновацій на конкурентоспроможність на міжнародних ринках є багатограним. Інновації пропонують компаніям можливість удосконалювати свої продукти та процеси, задовольняти потреби споживачів та створювати нові ринки. В умовах глобалізації та посилення конкуренції роль інновацій стає дедалі важливішою, оскільки вони дозволяють компаніям бути не лише конкурентоспроможними, а й лідерами у своїх секторах.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ДОСВІДУ ЄС У ВИКОРИСТАННІ ІННОВАЦІЙ У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ ДЛЯ СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

2.1. Критичний огляд інноваційної політики країн Європейського Союзу

Мережевий характер регіональної інноваційної системи ЄС базується на різноманітності потоків матеріальних ресурсів, фінансових операцій та обміну знаннями та ідеями між основними учасниками системи, а також на виробничих ланцюгах товарів та послуг. На сучасному ринку інновацій Європейського Союзу виникла складна багаторівнева ієрархія з різними інституційними умовами, де суб'єкти вищих рівнів отримують те, що називається «інституційною рентою».

Ринкові операції в регіональній інноваційній системі характеризуються своєю унікальністю порівняно з виробничими операціями, а також широким використанням методу спроб і помилок, що створює складну структуру комунікаційних витрат. Ці витрати, як і трансакційні витрати, аналізуються в контексті «витрати-результати» з метою їх оптимізації для забезпечення кінцевого споживача інноваційними продуктами. Дворівнева модель підтримки новаторів (інженерія, патенти тощо) та надання стандартних послуг (кредитування, юридична допомога) дозволяє ефективно поєднувати зусилля різних суб'єктів інноваційної діяльності, спрямованої на досягнення значних технологічних результатів [21, с. 240]. Враховано розвинену систему посередницьких організацій та правила, що регулюють їхню діяльність у сфері інновацій. Конкуренція між цими організаціями відбувається не лише у спеціалізованих сферах (патентні повірені, венчурні фонди, технопарки), але й у загальних послугах (банківська справа, інвестиції, страхування, управління персоналом), пов'язаних з оцінкою прибутковості інновацій та визначенням перспективних ринків. Сьогодні рівень інтеграції регіональної інноваційної

системи ЄС у глобальну інноваційну мережу, а також її позиція на світовому ринку ланцюгів доданої вартості оцінюється часткою доданої вартості, створеної регіоном, у загальному обсязі експорту.

Європейські транснаціональні підприємства (ТНК), 80% яких розташовані в Німеччині, Франції, Італії та Нідерландах, є важливим елементом регіональної інноваційної системи ЄС. Ці компанії відіграють ключову роль у створенні інноваційних переваг, плануванні впровадження інновацій та стимулюванні інноваційної складової прямих іноземних інвестицій, міжнародній інтеграції досліджень та розробок, аутсорсингу інновацій та їх впровадженні на світових ринках. У звіті «2021 Scorecard» аналізуються дані 2500 компаній з 39 країн та понад 800 000 дочірніх компаній, які інвестували 908,9 мільярда євро в дослідження та розробки у 2020 році, що становить 90% від загальних витрат на дослідження та розробки у світовому приватному секторі.

Європейські транснаціональні компанії (ТНК) відіграють важливу роль у формуванні інноваційного середовища Європейського Союзу, зосереджуючи значні ресурси на дослідження та розробки. Нижче наведено ключові цифрові показники, що ілюструють масштаби їхньої діяльності у глобальному інноваційному контексті згідно з даними звіту «2021 Scorecard» (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Основні цифрові показники діяльності транснаціональних компаній ЄС у сфері інновацій

Показник	Значення
Частка ТНК, розташованих у 4 країнах ЄС (Німеччина, Франція, Італія, Нідерланди)	80%
Кількість компаній, проаналізованих у звіті «2021 Scorecard»	2500
Кількість країн, охоплених у звіті	39
Кількість дочірніх компаній	понад 800 000
Загальні інвестиції в дослідження та розробки у 2020 році	908,9 млрд євро
Частка цих інвестицій у світових приватних R&D витратах	90%

Складено автором за [22]

Подані дані свідчать про домінантну позицію транснаціональних компаній у глобальній інноваційній економіці, де компанії з ЄС демонструють високий рівень концентрації інвестицій у дослідження та розробки. Така активність зміцнює роль ЄС як одного з ключових центрів інновацій у світі та забезпечує конкурентні переваги на міжнародних ринках.

Світовий ландшафт інвестицій у дослідження та розробки формується під впливом транснаціональних компаній, які зосереджують основні інноваційні ресурси у кількох провідних економіках. У табл. 2.2 представлено розподіл компаній за регіонами та країнами відповідно до їхньої частки у глобальних витратах на R&D, що дозволяє оцінити конкурентні позиції ЄС у порівнянні з іншими економічними центрами.

Таблиця 2.2

Географічний розподіл транснаціональних компаній за обсягами інвестицій у R&D (за звітом «2021 Scorecard»)

Країна / Регіон	Кількість компаній	Частка від загальної кількості
США	779	38%
ЄС	401	20%
Китай	597	16%
Японія	293	12%
Інші країни	430	14%

Складено автором за [22]

Транснаціональні корпорації ЄС посідають друге місце після Сполучених Штатів у світовому рейтингу, маючи 401 компанію (20% від загальної кількості), порівняно з 779 американськими (38%), 597 китайськими (16%), 293 японськими (12%) та 430 компаніями з інших країн (14%). Більше того, найбільші транснаціональні корпорації ЄС активно застосовують географічно розподілену модель організації досліджень та розробок, що допомагає покращити якість їхніх активів завдяки доступу до передових технологій, що існують у країнах за межами ЄС. Філії транснаціональних корпорацій, розташовані переважно в інших країнах

ЄС, підвищують мобільність транснаціонального капіталу та зміцнюють конкурентоспроможність ЄС на світових ринках [22, с.504]. Хоча Сполучені Штати залишаються лідером за кількістю транснаціональних компаній, що інвестують у R&D, Європейський Союз впевнено утримує друге місце, випереджаючи Китай та Японію. Це свідчить про значну роль ЄС у глобальній інноваційній екосистемі, а також про високий рівень участі європейських компаній у створенні технологічних і наукових рішень на міжнародному рівні.

Згідно з рамковою програмою «Горизонт Європа» на 2021-2027 роки, концепція «розумної спеціалізації» є центральною у стратегічній політиці ЄС. Її пріоритетом є забезпечення розумного та сталого зростання шляхом розвитку «економіки знань» через інновації, освіту та цифровізацію. Головним принципом є інвестування в різні сфери зі стратегічним потенціалом для кожного європейського регіону, враховуючи їхні унікальні сильні та слабкі сторони.

Концепція «розумної спеціалізації» передбачає адаптивну політику, яка враховує регіональний контекст та уникає імітації. Реалізація цієї концепції спрямована на підвищення конкурентоспроможності регіонів та зменшення асинхронності в розподілі інноваційних ресурсів між країнами ЄС. Впровадження стратегій «розумної спеціалізації» базується на семи принципах:

- Унікальність регіону.
- Стратегічне бачення.
- Взаємодія між кластерами.
- Розвиток усіх видів товарів та послуг.
- «Розумні» інновації.
- Перспективний аналіз.
- Фінансування об'єктів.

Цю концепцію було запроваджено у 2009 році Експертною групою ЄС з питань «Знання для зростання» як засіб підвищення привабливості європейських регіонів для інвестицій у дослідження та розробки. Вона вважається моделлю економічного зростання, що базується на інвестиціях у дослідження та розробки

та інновації шляхом ефективної координації державних ресурсів для розвитку підприємництва та підвищення конкурентоспроможності.

Концепція спрямована на вирішення певних регіональних проблем у країнах ЄС, таких як брак людського капіталу та нерівний доступ до інновацій, що перешкоджають реалізації регіонального потенціалу. Очікуваними результатами впровадження «розумної спеціалізації» є стале економічне зростання та визначення пріоритетних напрямків науково-технічного розвитку.

Концепція «розумного зростання» визначає три основні пріоритети розвитку ЄС:

- Розумне зростання, що базується на знаннях та інноваціях.
- Стале зростання, орієнтоване на ресурсоефективну, зелену та конкурентоспроможну економіку.
- Інклюзивне зростання, що сприяє економіці з високим рівнем зайнятості та забезпечує економічну, соціальну та територіальну згуртованість.

Національні та регіональні стратегії «розумної спеціалізації» (RIS3) – це інтегровані програми економічної трансформації, що враховують особливості конкретних територій. Вони вирішують п'ять ключових завдань [23, с. 151]:

- Зосередити інвестиції на ключових регіональних пріоритетах, включаючи інформаційно-комунікаційні технології.
- На основі конкурентних переваг кожного регіону.
- Підтримувати технологічні інновації та стимулювати приватні інвестиції.
- Мотивувати зацікавлені сторони до інновацій шляхом експериментів.
- Використовувати надійні системи моніторингу та оцінки.

Таким чином, метою «розумної спеціалізації» є диверсифікація структури регіональної економіки шляхом розвитку нових інноваційних напрямків, тим самим стимулюючи економічне зростання та створюючи нові робочі місця. Співпраця між місцевими органами влади, наукою, бізнесом та громадянським суспільством здійснюється за принципом «знизу вгору». Основним інструментом досягнення цієї мети є усвідомлений вибір та фінансування з державних та

приватних джерел, що покращують взаємодію між інноваціями та підприємництвом для створення конкурентних переваг.

У цьому контексті розглядається кілька ключових аспектів: по-перше, необхідність сприяння розвитку нових видів діяльності з високим інноваційним потенціалом. У цьому процесі компанії слугують джерелом інформації для визначення можливостей та встановлення пріоритетів, тоді як держава створює умови, що сприяють партнерству між різними учасниками; по-друге, важливість розширення виробничих можливостей та диверсифікації регіональних економік. Інвестиційні рішення в проектах приймаються незалежно від їх джерел, при цьому пріоритет надається тим напрямкам, де існуючі виробничі активи можуть бути ефективно доповнені інноваційними рішеннями; по-третє, формування великих мереж та кластерів у рамках різноманітної системи, де будь-який сектор чи регіон може стати платформою для перспективних трансформаційних проектів.

Модернізація розмиває межі між традиційними та новими видами діяльності. Між 2014 і 2020 роками країни ЄС повинні були розробити свої стратегії «розумної спеціалізації», щоб отримати фінансування з Європейського фонду регіонального розвитку, тоді як вибір технологій залишався за місцевими підприємцями. Регіони зі схожою спеціалізацією взаємодіють у рамках тематичних платформ з модернізації промисловості, енергетики та харчової промисловості, причому більшість із них обирають «сталу енергетику» як стратегічний пріоритет [24, с.173].

Реалізація концепції «розумної спеціалізації» в країнах ЄС здійснюється через територіальні промислово-інноваційні кластери, технопарки, наукові центри та спеціальні економічні зони. Стратегія RIS3 передбачає постійний пошук нових напрямків та можливостей диверсифікації шляхом концентрації ресурсів, а також постійний моніторинг та оцінку її реалізації за заздалегідь визначеними критеріями. Хоча стратегія RIS3 не є нейтральною, оскільки вона зосереджена на певних технологіях та сферах інновацій, вона також пропонує велику гнучкість,

що дозволяє швидко перерозподіляти ресурси ЄС для підтримки найперспективніших проектів.

У рамках стратегії RIS3 в ЄС розвивається міжрегіональне співробітництво в технологічній сфері, зокрема шляхом інтеграції в глобальні мережі та ланцюги створення вартості. Прикладами успішної реалізації цієї концепції є такі проекти: «Інженерні та біофармацевтичні кластери в долині Луари» (Франція), «Реконверсія колишніх промислових зон на кластери цифрового розвитку та підтримки бізнесу» (Румунія) та «Співпраця між навчальними закладами та промисловістю в Авіаційній долині» (Польща).

Основними інструментами та механізмами реалізації цих проектів були:

- а) кластерний підхід та створення інноваційного бізнес-середовища для малих та середніх підприємств (МСП);
- б) взаємодія між університетами та підприємствами, а також дослідницькими інфраструктурами та центрами компетенцій;
- в) поєднання традиційних та креативних галузей шляхом фінансової підтримки та державних закупівель інноваційної продукції;
- г) використання ключових технологій (таких як мікро/наноелектроніка, фотоніка, нанотехнології, промислова біотехнологія, інноваційні матеріали та виробничі системи) [25].

Застосування принципів «інноваційної орієнтації» (акцент на єдиній спеціалізації) та «диверсифікації» (створення нових видів економічної діяльності) у стратегії RIS3 дозволяє досягти переваг, пов'язаних зі збалансованістю результатів у галузевому та територіальному аспектах, покращенням показників у сферах, де накопичено найбільше досвіду, навичок та технологій, а згодом і в інших сферах.

Крім того, координація та посилення співпраці в різних сферах планування, виходячи з їхнього змісту та часових рамок, економить час, ресурси та енергію ключових учасників. Ефективне вирішення конфліктів, що виникають через необхідність досягнення короткострокових та довгострокових результатів, також

сприяє інтеграції у світовий ринок та ринок інтеграції. Принципи стратегії RIS3 «відкритості», «доповнюваності» та «паритету» передбачають:

- скоординовану роботу в процесі планування та зосередження на складних питаннях взаємодії;
- комплексний підхід до планування та можливість зробити внесок у загальний процес з акцентом на компетенціях;
- розробку практично доцільних рішень;
- надання експертної підтримки у відповідних сферах.

Крім того, ефективне впровадження «розумної спеціалізації» допомагає забезпечити певні переваги, які визначені в регіональних нормативних актах, що реалізують ці принципи. Європейські експерти виділяють шість етапів впровадження стратегії «розумної спеціалізації», кожен з яких має свої специфічні інструменти. Таким чином, замість того, щоб зосереджуватися на окремих секторах (наприклад, ІКТ чи біотехнологіях), «розумна спеціалізація» наголошує на стимулюванні інвестицій як на специфічній діяльності, спрямованій не лише на досягнення окремих цілей, а й на посилення конкурентних переваг в існуючих або нових сферах [26].

Вона заохочує приватний сектор самостійно визначати ринкові можливості та перспективні сфери інновацій, на яких він може спеціалізуватися, а роль держави зводиться до створення сприятливого середовища та усунення бар'єрів для розвитку нових видів перспективної інноваційної діяльності. Важливою особливістю регіональної інноваційної системи ЄС є активне використання технологічних платформ (ТП), які забезпечують конкурентну перевагу, перетворюючи інноваційні інструменти технологічного прогресу на механізми контролю ринку. ТП, що базуються на новітніх науково-технічних досягненнях, являють собою ідеальну комунікаційну структуру для вдосконалення початкових ідей шляхом багатосторонньої співпраці. Згідно з висновками Спільного дослідницького центру Європейської Комісії, інновації, не зареєстровані в рамках ТП, практично не мають шансів самостійно вийти на ринок. Сьогодні конкурентна

перевага власників ТК полягає у майже виключному праві транснаціональних корпорацій (ТНК) визначати правила взаємодії між учасниками ТК з найперших етапів, а також у здатності формувати парадигму розвитку конкретних ринків та відповідних галузей на багато років вперед.

У рамках регіональної інноваційної системи ТНК ЄС є власниками провідних та ефективних ТК, успішно формуючи ключові мережеві вузли та структуруючи інноваційні, виробничі, інформаційні та комунікаційні процеси. В результаті ТНК контролюють доступ до найприбутковіших ринків через ТК та відповідну інституційну структуру, а самі ТК не лише сприяють інноваційному розвитку, а й формують ієрархію учасників, залучених до процесу отримання переваг інновацій. Таким чином, на кінець 2010-х років лідируючі позиції за обсягом НДДКР, проведених за кордоном у сферах виробництва телекомунікаційного обладнання, фармацевтики та біотехнологій, залишалися в руках західноєвропейських ТНК, які випереджали американські та японські ТНК [27].

У 2019 році інтенсивність витрат на дослідження та розробки (НДДКР) у країнах ЄС досягла рекордних рівнів: 3,40% у Швеції, 3,19% в Австрії та 3,18% у Німеччині, що перевищує цільовий показник ЄС (3,0%). Кількість дослідників у державах-членах у 2020 році становила 1,89 мільйона, що на 546 000 більше, ніж у 2010 році. Більшість з них (55%) працювали в бізнес-секторі, 33% у вищій освіті та лише 11% у державному секторі. Між 2010 і 2020 роками кількість дослідників майже подвоїлася в Греції, Угорщині та Польщі, а також спостерігалось значне збільшення в Нідерландах (89%), Ірландії (66%), Мальті (69%) та Кіпрі (67%). Єдиною країною, де зафіксовано зменшення, була Румунія, де кількість дослідників скоротилася на 7%.

Рівень розвитку науково-дослідної діяльності в країнах Європейського Союзу значною мірою визначається не лише обсягами інвестицій, а й динамікою зростання людського капіталу в сфері досліджень. Упродовж 2010–2020 років спостерігалось істотне збільшення кількості дослідників у більшості держав-

членів ЄС, що свідчить про посилення національних дослідницьких систем. Наведена нижче таблиця 2.3 демонструє, як змінювалася чисельність дослідників у ключових країнах ЄС та як вони розподілялися між бізнес-сектором, вищою освітою та державним сектором.

Таблиця 2.3

Динаміка чисельності дослідників ЄС за країнами і секторами

Країна	Кількість дослідників у 2010 (тис.)	Кількість дослідників у 2020 (тис.)	Зміна (%)	Бізнес-сектор (%)	Вища освіта (%)	Держсектор (%)
Греція	~25	~50	+100%	50%	40%	10%
Угорщина	~23	~46	+100%	55%	35%	10%
Польща	~50	~100	+100%	52%	38%	10%
Нідерланди	~45	~85	+89%	60%	30%	10%
Ірландія	~30	~50	+66%	58%	32%	10%
Мальта	~4	~6,8	+69%	45%	45%	10%
Кіпр	~3	~5	+67%	40%	50%	10%
Румунія	~28	~26	-7%	50%	40%	10%
Середній показник по ЄС	1 344	1 890	+40,6%	55%	33%	11%

Складено автором за [27]

Аналіз показує, що більшість країн ЄС продемонстрували позитивну динаміку в зростанні кількості дослідників, причому найвищі темпи приросту спостерігалися в країнах із перехідною економікою, таких як Польща, Угорщина, Греція та Ірландія. Це свідчить про поступове вирівнювання дослідницького потенціалу в межах ЄС. Основне навантаження зосереджене у бізнес-секторі, що підтверджує зростаючу роль приватних компаній у генерації інновацій. Водночас стабільна частка дослідників у вищій освіті та державному секторі вказує на підтримку наукових установ і державної політики у сфері НДДКР. Єдиним негативним винятком стала Румунія, яка зазнала скорочення наукового персоналу, що потребує подальшого аналізу причин і можливого перегляду національної стратегії розвитку науки.

У межах ЄС було встановлено ключові показники для моніторингу політики національних урядів у сфері досліджень та розробок, що оцінюються Європейським комітетом з досліджень та інновацій. Цей процес доповнюється робочими групами, до складу яких входять представники держав-членів, для здійснення подальшого моніторингу. Такі показники, як ефективність національних дослідницьких мереж, витрати бюджету на дослідження та розробки на транснаціональні дослідження та відкритість ринку праці для дослідників за період 2014-2021 років, свідчать про позитивні зрушення. Однак ситуація складніша з показником «вільного руху знань». На сьогоднішній день ЄС не повністю використав потенціал регіонів для інвестування в дослідження з метою забезпечення економічного зростання [28].

Зазначається два важливі наслідки асинхронного розвитку інноваційного потенціалу між країнами ЄС у контексті трансферу технологій. Перша — це недостатня підтримка ринкового попиту на результати досліджень, як на європейському, так і на національному рівні. Низький рівень співпраці між інноваційними компаніями та державними й приватними науковими установами, зокрема в університетах країн-членів ЄС, зумовлений різними соціальними гарантіями, що ускладнюють наукову мобільність (переміщення вчених з країн з розвиненими соціальними виплатами до країн з меншим соціальним захистом).

Другим наслідком є ризик перетворення конкуренції в інноваційному секторі на боротьбу за ресурси (особливо фінансові та матеріальні), а також розбіжності між державами-членами ЄС щодо розподілу європейського фінансування та спроби змінити «правила гри». Це, звичайно, впливає на процес прийняття рішень, особливо неформально, і може уповільнити впровадження пріоритетних інновацій та досліджень і розробок.

2.2. Вплив інновацій на міжнародну конкурентоспроможність країн ЄС і України

У 2019 році Європейська Комісія започаткувала Європейську зелену угоду (ЄЗУ). Ця угода являє собою комплекс заходів, спрямованих на скорочення викидів парникових газів та оптимізацію використання ресурсів у процесі економічного зростання. Це означає, що всі продукти, що продаються на ринку ЄС, повинні відповідати суворішим екологічним стандартам. Для тих, хто розглядає можливість експорту до ЄС, важливо розуміти, як політика ЄЗУ вплине на бізнес, і бути готовим до змін.

Європейська зелена угода є відповіддю на глобальну кліматичну кризу, включаючи стратегічні плани щодо перетворення ЄС на кліматично нейтральну та ресурсоефективну економіку до 2050 року. ЄЗУ охоплює всі сектори економіки, від сільського господарства до енергетики, транспорту та будівництва.

У рамках ЄЗУ впроваджуються важливі політики та ініціативи, включаючи Стратегію «Від ферми до виделки» та новий План дій щодо циркулярної економіки. Політика Європейської зеленої угоди, ймовірно, вплине на торгівлю та імпорт всередині ЄС, і можуть бути запроваджені суворіші екологічні стандарти. Це створить виклик для компаній з країн, що розвиваються, які експортують до ЄС. Протягом наступних двох років очікується багато рішень, які визначатимуть вплив на бізнес. Важливо розуміти цілі та плани Європейської зеленої угоди щодо підготовки до нових вимог [29].

Європейська зелена угода спрямована на збереження, підтримку та покращення природних ресурсів, земель та екосистем ЄС, а також на захист здоров'я та благополуччя європейських громадян від екологічних загроз та наслідків зміни клімату. Для досягнення своїх кліматичних цілей ЄС планує виділити 2% свого ВВП на озеленення економіки, включаючи нову інфраструктуру, державні закупівлі, дослідження та розробки, а також модернізацію промисловості. Європейська зелена угода також прагне стати

лідером у глобальних зусиллях щодо боротьби зі зміною клімату. Однак для досягнення своїх кліматичних цілей ЄС потребує участі своїх союзників та торговельних партнерів у всьому світі.

ЄС визнає, що деяким регіонам, секторам та працівникам буде важче адаптуватися до цих змін. Тому Європейська зелена угода пропонує справедливий та інклюзивний підхід для забезпечення рівних можливостей під час перехідного періоду.

Нова стратегія охоплює різні аспекти економіки, включаючи енергетику, промисловість, мобільність, забруднення, біорізноманіття та продовольство, і має на меті каталізувати перехід до більш екологічно чистих практик. Стратегія «Від ферми до виделки» (F2F) є одним із ключових елементів, що сприяють досягненню кліматичної нейтральності в Європі до 2050 року. F2F базується на справедливих, здорових та сталих продовольчих системах.

Ця стратегія містить регуляторні та нерегуляторні ініціативи для підтримки справедливого переходу. Запущена 20 травня 2020 року, вона спрямована на зменшення негативного впливу продовольчої системи ЄС на навколишнє середовище та клімат, а також на відновлення втраченого біорізноманіття. F2F спрямована на зменшення харчових відходів, забезпечення доступності продукції для громадян та гарантування справедливих цін для фермерів, що допоможе ЄС залишатися конкурентоспроможним на світовому ринку.

Стратегія «Від ферми до виделки» визначила п'ять основних цілей, яких необхідно досягти до 2030 року: скорочення використання хімічних пестицидів на 50%; скорочення втрат поживних речовин щонайменше на 50%; скорочення використання добрив щонайменше на 20%; скорочення продажу антибіотиків для сільськогосподарських тварин на 50%; та переведення 25% сільськогосподарських угідь на органічне виробництво. Для досягнення цих цілей ЄС має намір переглянути багато чинних нормативних актів у сфері продовольства та сільського господарства, а також розробити нові нормативні акти та вдосконалити механізми координації в межах ЄС (див. Таблицю 2.1).

Таблиця 2.1

Дії щодо сталого виробництва продуктів харчування для реалізації Стратегії
«Від ферми до виделки»

Відповідні дії щодо впровадження	Хронологія	Сектори
Настанови ЄС щодо аквакультури	2 квартал 2021 року	Риба і морепродукти
Нова Спільна аграрна політика 2021-2022 (перехідний період)	1 квартал 2023 року (реалізація)	Сільське та лісове господарство
Біопестициди – критерії затвердження для мікробних активних речовин	4 квартал 2021 року	Аграрний сектор
Перегляд існуючого законодавства про добробут тварин, в тому числі, щодо транспортування та забою	4 квартал 2021 року	Одяг, предмети декору та домашній текстиль
Перегляд Директиви щодо сталого використання пестицидів	1 квартал 2022 року	Аграрний сектор
Стратегія ЄС щодо водоростей (блакитна біоекономіка)	2 квартал 2022 року	Натуральні інгредієнти та сектор риби і морепродуктів

Сформовано автором за [30]

Також було запропоновано промоційні програми, що передбачають запровадження системи сталого маркування харчових продуктів (табл. 2.1 та 2.2), включаючи 28 органічних продуктів у школах та державних установах, а також прийняття плану дій щодо органічного землеробства на 2020-2026 роки.

Таблиця 2.2

Етичні дії у виробництві продуктів харчування для реалізації стратегії «Від ферми до виделки»

Відповідні дії щодо впровадження	Хронологія	Сектори
Ініціатива щодо покращення системи корпоративного управління (інтеграція сталого розвитку в корпоративній стратегії)	2 квартал 2021 року	Сільське господарство, рибальство та лісове господарство
Кодекс ЄС та система моніторингу для відповідального ведення бізнесу в ланцюзі постачання харчових продуктів	3 квартал 2021 року	Сільське господарство, рибальство та лісове господарство
Перегляд схеми географічних зазначень	4 квартал 2021 року	Сільське господарство, рибальство та лісове господарство

Сформовано автором за [30]

Таблиця 2.3

Заходи щодо вмісту поживних речовин, безпеки харчових продуктів та маркування для реалізації стратегії «Від ферми до виделки»

Відповідні дії щодо впровадження	Хронологія	Сектори
Перегляд правил надання інформації споживачам	4 квартал 2021 року	Сільське господарство, рибальство та лісове господарство
Пропозиція щодо гармонізованого обов'язкового маркування поживних речовин на лицьовій стороні упаковки	4 квартал 2021 року	Сільське господарство, рибальство та лісове господарство
Перегляд маркетингових стандартів в ЄС для продукції сільського господарства, рибальства та аквакультури	2 квартал 2021 року	Сільське господарство, рибальство та лісове господарство
Перегляд законодавства ЄС щодо матеріалів, що контактують з харчовими продуктами	4 квартал 2022 року	Сільське господарство, рибальство та лісове господарство
Встановлення профілів поживних речовин, щоб обмежити рекламу високого вмісту солі, цукру або жиру	4 квартал 2022 року	Сільське господарство, рибальство та лісове господарство
Пропозиція вимагати зазначення походження деяких товарів	4 квартал 2022 року	Сільське господарство, рибальство та лісове господарство
Перегляд законодавства щодо рослин, вироблених за допомогою певних нових методів генної інженерії	2 квартал 2023 року	Сільське господарство, рибальство та лісове господарство

Сформовано автором за [31]

Продовольча система ЄС тісно пов'язана з глобальними ланцюгами поставок, що охоплюють усе: від кормів для тварин до спецій та тропічних фруктів. Для досягнення цілей Стратегії «Від ферми до виделки» ЄС планує співпрацювати з третіми країнами, зосереджуючись на покращенні харчування та продовольчої безпеки шляхом зміцнення стійкості продовольчих систем та зменшення харчових відходів.

Основними напрямками міжнародного співробітництва будуть: сільськогосподарські дослідження та інновації; агроєкологія; стале управління ландшафтами та земельними ресурсами; збереження біорізноманіття та сталий розвиток; створення справедливих та інклюзивних ланцюгів постачання; та

запобігання продовольчим кризам і реагування на них, особливо в нестабільних ситуаціях. Очікується, що стратегія «Від ферми до виделки» призведе до значних змін у способах виробництва, транспортування, розподілу та продажу продуктів харчування. Найбільший вплив цієї стратегії відчують компанії, що експортують до Європи, зокрема завдяки новій Спільній сільськогосподарській політиці, яка набула чинності на початку 2023 року.

Неєвропейські компанії, які бажають експортувати до Європи, повинні будуть дотримуватися нових, суворіших вимог щодо маркування та інформації. Також плануються значні регуляторні зміни, які можуть вплинути на бізнес у довгостроковій перспективі (від 3 до 10 років). Наприклад, план дій щодо комплексного управління поживними речовинами спрямований на зменшення забруднення від добрив, зокрема шляхом запровадження вимог до маркування, які оцінюватимуть вплив добрив не лише на здоров'я людини, але й на навколишнє середовище. Це може призвести до подальших обмежень щодо видів та кількості хімічних добрив, що використовуються в сільському господарстві, що вплине на бізнес-моделі традиційних агробізнесів.

План дій ЄС щодо циркулярної економіки (CEAP) включає низку взаємопов'язаних ініціатив, спрямованих на зменшення навантаження на природні ресурси шляхом зміни дизайну, виробництва та споживання продукції з метою уникнення відходів. Ці ініціативи охоплюють різноманітні матеріали та товари, такі як упаковка, технології, транспортні засоби та текстиль. Циркулярна економіка передбачає спільне використання, оренду, повторне використання, ремонт, відновлення та переробку матеріалів і продуктів, що продовжує їхній життєвий цикл [30, с. 75].

Такий підхід передбачає мінімізацію відходів. Коли термін служби продукту закінчується, його компоненти повинні, наскільки це можливо, залишатися в економіці. Таким чином, їх можна використовувати повторно та створювати додаткову вартість. Це являє собою значний відхід від традиційної лінійної економічної моделі, де матеріали використовуються, споживаються, а

потім викидаються. План дій ЄС щодо циркулярної економіки, який зосереджений на захисті довкілля та зростанні без збільшення споживання (без надмірних відходів чи викидів), пропонує потенціал для створення 2 мільйонів робочих місць до 2030 року. Кожне домогосподарство може заощадити до 500 євро на рік на споживанні енергії.

До 2030 року план має на меті скоротити потреби в сировині на всіх етапах виробництва на 24%, а також щорічні витрати компаній на 630 мільярдів євро. Перший план, впроваджений у 2015 році, призвів до значних змін у напрямку ресурсоефективної економіки, включаючи Директиву про одноразові пластмаси та вимоги до екодизайну для енергоємних продуктів, таких як побутова техніка, двигуни та адаптери.

Однак більшість заходів, запропонованих у першому Плані дій ЄС щодо циркулярної економіки, залишалися добровільними, і лише деякі з них були офіційно впроваджені в законодавство до початку 2019 року. Останній План дій щодо циркулярної економіки був прийнятий Європейською Комісією у 2020 році. Водночас на ринку відбуваються зміни, особливо серед основних гравців у відповідних секторах, які адаптуються до нових стандартів і практик. Вже існують тенденції, коли покупці шукають більше переробленої упаковки та текстилю та вимагають від постачальників більше інформації про сталий розвиток у ланцюгах поставок [31, с. 700].

У майбутньому (3–10 років) можуть бути розроблені нові закони та нормативні акти, які визначатимуть, як виробляються, упаковуються та маркуються продукти на європейському ринку. У рамках стратегії «Європа 2020» Європейська Комісія визначила бачення ресурсоефективної економіки з низьким рівнем викидів вуглецю. Напередодні саміту Ріо+20 2012 року зелена економіка була визначена як така, що генерує зростання та створює робочі місця для подолання бідності шляхом інвестицій у збереження природного капіталу, що є необхідним для довгострокового виживання нашої планети. Ця економіка є ресурсоефективною та соціально інклюзивною.

Європейська комісія вважає, що зелена економіка – це набагато більше, ніж проста сума існуючих зобов'язань; вона має потенціал для створення нової парадигми розвитку та нової економічної моделі, де зростання, розвиток та охорона навколишнього середовища взаємодоповнюють одне одного. Підвищення ресурсоефективності, сприяння сталому споживанню та виробництву, боротьба зі зміною клімату, захист біорізноманіття, запобігання опустелюванню, зменшення забруднення та відповідальне управління природними ресурсами та екосистемами є важливими для переходу до зеленої економіки.

Таблиця 2.4

Рейтинг країн світу за індексом екологічної ефективності у 2023 році

Рейтинг	Країна	Індекс
1	Данія	77,90
2	Велика Британія	77,90
3	Фінляндія	76,50
4	Мальта	75,20
5	Швеція	72,70
6	Люксембург	72,30
7	Словенія	67,30
8	Австрія	66,50
9	Швейцарія	65,90
10	Ісландія	62,80
11	Нідерланди	62,60
12	Франція	62,50
13	Німеччина	62,40
14	Естонія	61,40
15	Латвія	61,10
	Україна	49,60

Розроблено автором за [32]

Огляд екологічної ефективності оцінює досягнення країн у сфері охорони навколишнього середовища та управління природними ресурсами за допомогою показників, що охоплюють 10 категорій. Ці категорії відображають різні аспекти екологічного стану, стійкості екосистем, збереження біорізноманіття, зміни клімату, громадського здоров'я, економічної діяльності та її впливу на

навколишнє середовище, а також ефективності екологічної політики. У 2022 році Україна посіла 52-ге місце з індексом 49,60, що свідчить про значне покращення порівняно з 60-м місцем у 2020 році (індекс 49,50). За останнє десятиліття (2012-2022) економіка України зросла на 6,20%.

Цей рейтинг підкреслює, що розвиток зеленого бізнесу в Україні не лише відповідає сучасним тенденціям, а й є значним викликом та необхідністю. У Європейському Союзі створення зелених кластерів, заснованих на новітніх технологіях та інноваціях, є важливою формою зеленого бізнесу. Концепція кластерного розвитку передбачає поєднання екологічних та енергетичних технологій з гуманітарними науками, креативними індустріями, а також науково-освітніми ініціативами, з акцентом на максимальну мобільність виробничих ресурсів. Яскравим прикладом регіонального зеленого кластера в Європі є Кластер зелених технологій, розташований у Долині зелених технологій поблизу Граца, Австрія.

У межах цього кластера близько 200 компаній та наукових установ працюють над чистими та інноваційними технологіями майбутнього. Загалом, проєкт «Зелена технологічна долина» об'єднує понад 20 000 компаній у секторі екологічних та енергетичних технологій. Штирія з часткою досліджень та розробок у 4,8% є другим найбільш інноваційним регіоном у Європі. Ще одним успішним прикладом є кластер Green Net Finland, який об'єднує ресурси та досвід фінських компаній у сфері зелених технологій, наукових та освітніх установ, а також державних установ. З 2001 року Green Net Finland реалізувала понад 50 проєктів на національному та міжнародному рівнях, спрямованих на енергозбереження, низьковуглецеве міське середовище (SMART cities), просування фінських зелених інновацій та технологій і розвиток місцевого бізнесу [33].

Для забезпечення трансформації європейської економіки в бік зеленої економіки пріоритетами є збалансована мобільність та ефективне використання енергії та ресурсів. Оскільки ЄС залежить від імпорту викопного палива,

відновлювана енергія є основним інструментом розвитку «зеленої» економіки. Сучасні технології чистої енергії прискорюють трансформацію енергетичних ринків та інших секторів, створюючи попит на інновації та стимулюючи розвиток бізнесу для впровадження нових рішень. Дослідження Програми ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) показують, що щорічні інвестиції в розмірі близько 1,25% світового ВВП в енергоефективність та відновлювану енергетику можуть скоротити світовий попит на первинну енергію майже на 40% до 2050 року.

Очікується, що зайнятість в енергетичному секторі зросте на 20% порівняно з базовим сценарієм, а частка відновлюваної енергії досягне 30% до середини століття. Цей розвиток також прискорить впровадження технологій чистої енергії та створення нової архітектури фінансування досліджень у цій галузі. Щодо тенденцій відновлюваної енергетики в Європі, планується скоротити викиди на 40% до 2030 року порівняно з 1990 роком та досягти 27% частки відновлюваної енергії в загальному енергетичному балансі. Країни ЄС розробили стратегії державного фінансування наукових досліджень з метою досягнення сталої енергетичної системи.

Уряди ЄС надають додаткову фінансову підтримку державному сектору, активно підтримуючи плани розвитку зеленої енергетики через ініціативу, відому як «Зелена угода», метою якої є заохочення енергозбереження та впровадження місцевих проектів відновлюваної енергетики. Уряди наголошують на важливості довгострокових переваг відновлюваної енергетики завдяки інноваціям. Наприклад, у 2010 році Німеччина запровадила енергетичну концепцію, яка надає пріоритет зеленій енергетиці в своїй енергетичній системі до 2050 року. Ця концепція передбачає розвиток відновлюваних джерел енергії, будівництво електромереж, розширення потужностей накопичення енергії, підвищення енергоефективності (зокрема, шляхом утеплення будівель) та розробку конкурентоспроможних енергетичних технологій. Важливо зазначити, що впровадження зелених технологій у Німеччині супроводжується активною

інформаційною кампанією, що охоплює всі верстви населення, включаючи лекції про альтернативні джерела енергії, їх значення для економіки та навколишнього середовища, а також принципи роботи обладнання, що використовує відновлювані джерела енергії.

Тема відновлюваних джерел енергії активно обговорюється у 38 телевізійних програмах, публічних політичних дебатах та виступах національних лідерів [27, с. 16]. Австрія також надає значення розвитку відновлюваних джерел енергії у своїй національній стратегії. У 2011 році було прийнято закон, що регулює розвиток чистої енергетики на період до 2020 року [34, с. 589]. Цей закон переслідує кілька ключових цілей: забезпечення стабільного енергопостачання, захист навколишнього середовища, забезпечення інвестицій в існуючі та нові енергетичні об'єкти, підвищення економічної ефективності для підтримки зеленої економіки, стратегічне планування безперебійного впровадження зелених технологій та поступова відмова від імпорту атомної електроенергії. Згідно з цим законом, планується збільшити загальне споживання відновлюваної енергії з 70 000 до 77 000 ГВт на рік, зокрема шляхом розвитку альтернативних джерел, таких як малі гідроелектростанції, електростанції на біомасі, вітрові електростанції та сонячні електростанції [28, с. 116].

Важливим елементом розвитку зеленої економіки в ЄС є модернізація транспортного сектору. В останні роки активно розвивається ринок електромобілів, спрямований на зменшення споживання енергії та негативного впливу транспорту на навколишнє середовище. Модернізація транспортного сектору є ключовим напрямом переходу Європейського Союзу до зеленої економіки. Особливу роль у цьому процесі відіграє динамічний розвиток ринку електромобілів, який суттєво трансформує структуру попиту на нові легкові автомобілі. У табл. 2.5 наведено цифрові дані щодо змін у сегменті різних типів транспортних засобів, зокрема електромобілів, гібридів, бензинових і дизельних авто, на початку 2023 року, а також виділено країни з найпомітнішими змінами.

Таблиця 2.5

Динаміка продажів та часток різних типів легкових автомобілів у ЄС на початку
2023 року

Тип автомобіля	Кількість реєстрацій (од.)	Зміна, % (до поперед. року)	Частка на ринку, %	Країни з найбільшим зростанням / спадом
Електромобілі (BEV)	97 300	+39,7%	12,1% (зросла з 9,7%)	+88,9% (Нідерланди), +45,7% (Франція), +14,7% (Німеччина), -28,2% (Словаччина), -3,2% (Чехія)
Гібриди (HEV)	~115 000	+22,3%	13,5%	не вказано
Підзаряджувані гібриди (PHEV)	57 569	-7,4%	6,8%	значне зниження в Німеччині
Бензинові авто	~590 000	+11,1%	36,9%	+19,0% (Іспанія), +16,3% (Італія), +8,9% (Німеччина), +7,7% (Франція)
Дизельні авто	~275 000	-8,4%	17,2% (зменшення)	+18,9% (Польща), +12,4% (Чехія), +2,2% (Італія)
Усі типи авто (загалом)	~1 600 000	+11,4%	100%	+32,1% (Іспанія), +18,2% (Італія), +9,1% (Франція), +0,2% (Німеччина)

Розроблено автором за [35]

Попит на нові автомобілі, включаючи електромобілі, продовжує зростати, а їхня частка на ринку нових легкових автомобілів досягла 12,1%. За даними Європейської асоціації виробників автомобілів, на початку 2023 року сегмент електромобілів (BEV) викликав найбільший інтерес, кількість реєстрацій якого зросла на 39,7%, досягнувши 97 300 одиниць. Таким чином, їхня частка на ринку нових легкових автомобілів зросла з 9,7% до 12,1%. Винятком є Чехія (-3,2%) та Словаччина (-28,2%). Основними ринками, що сприяли цьому зростанню, є Німеччина (+14,7%), Франція (+45,7%) та Нідерланди (+88,9%). У лютому 2023 року також спостерігалось зростання продажів гібридних електромобілів (HEV) на 22,3%. Однак, кількість реєстрацій підзаряджаних гібридних електромобілів

(PHEV) скоротилася на 7,4% до 57 569 одиниць. Це зниження було зумовлене головним чином різким падінням продажів у Німеччині. Кількість реєстрацій нових бензинових автомобілів зросла на 11,1%, а частка ринку склала 36,9%, що відповідає показникам попереднього року. Зростання було зумовлене такими країнами, як Іспанія (+19,0%), Італія (+16,3%), Німеччина (+8,9%) та Франція (+7,7%). Водночас ринок дизельних автомобілів у ЄС продовжував скорочуватися на 8,4%, незважаючи на зростання в деяких країнах Центральної Європи, таких як Польща (+18,9%), Чехія (+12,4%) та Італія (+2,2%) [35, с. 578]. За перші два місяці року в ЄС було зареєстровано близько 1,6 мільйона нових автомобілів, що на 11,4% більше, ніж за аналогічний період 2022 року. Найбільше зростання зафіксовано в Іспанії (+32,1%) та Італії (+18,2%), далі йде Франція (+9,1%), тоді як у Німеччині кількість зареєстрованих автомобілів практично не змінилася (+0,2%). Норвегія, навпаки, використовує податкові пільги для підтримки екологічно чистого транспорту.

Початок 2023 року підтверджує стійку тенденцію зростання попиту на екологічно чисті види транспорту в Європейському Союзі. Найдинамічніше розвивається ринок повністю електричних автомобілів, який зріс майже на 40%, при цьому особливо значне зростання спостерігалось в Нідерландах, Франції та Німеччині. Позитивна динаміка також зафіксована для гібридів, натомість попит на підзаряджувані гібриди зменшився, переважно через зниження інтересу в Німеччині. Частка бензинових авто залишається домінантною, але ринок дизельних машин продовжує звужуватись. Загальне зростання кількості нових реєстрацій (на 11,4%) засвідчує поступову адаптацію ринку до екологічних викликів, водночас вказуючи на важливість державної політики підтримки, як це показує приклад Норвегії.

Органічне виробництво також відіграє важливу роль у розвитку зеленої економіки в ЄС, що регулюється Директивою ЄС 2092/91, яка встановлює основні принципи органічного землеробства, виробництва та вимоги до маркування органічної продукції, а також відкриває ринок для імпорту з третіх країн.

Сьогодні площі, відведені під органічне землеробство, зростають у всьому світі: у Європі вони перевищують 5,1 мільйона гектарів, і ця цифра неухильно зростає вже 42 роки. Середня частка земель, відведених під органічне землеробство в ЄС, становить близько 4%, тоді як в Австрії та Італії вона становить 8%. Швеція, європейський лідер у цій галузі, займає майже 12%, а Швейцарія — понад 10%. Висока схильність споживачів платити більше (на 10-50% більше, ніж звичайна ціна) за органічні продукти відображає швидке зростання світового попиту [36, с.248]. Таким чином, вивчення досвіду країн ЄС у створенні зеленої економіки дозволяє виділити основні інструменти, такі як зелені кластери, зелена енергетика, модернізація екологічного транспорту та виробництво екологічно чистої продукції. Усі країни Європейського Союзу розглядають енергетичний сектор як важливий елемент розвитку «зеленої» економіки, з акцентом на виробництві відновлюваної енергії та підвищенні енергоефективності. Крім того, політика ЄС спрямована на сприяння розвитку ринку електричних та гібридних транспортних засобів.

2.3. Кращі практики впровадження інновацій у торговельну політику: досвід ЄС та України

Досягнення кліматичної нейтральності є ключовим політичним пріоритетом для Європейського Союзу. Позиція ЄС викладена в четвертому Європейському енергетичному законодавчому пакеті під назвою «Чиста енергія для всіх європейців», над реалізацією якого Україна співпрацює з партнерами в Європі. Підтримка розвитку відновлюваних джерел енергії також сприяє реалізації сьомої Цілі сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй, яка передбачає доступ до недорогої, надійної, сталої та сучасної енергії для всіх. Незважаючи на різні кризи, сектор відновлюваної енергетики України продемонстрував значний потенціал для економічного зростання та залучення інвестицій. За останні одинадцять років

у розвиток потужностей відновлюваної енергетики було інвестовано приблизно 9 мільярдів євро, що призвело до будівництва 9,7 ГВт нових потужностей.

У країні з'явилося безліч підприємств, від інженерних фірм до професійних операторів відновлюваної енергетики, які досягли високого рівня розвитку, що дозволяє їм бути конкурентоспроможними не лише на внутрішньому, а й на міжнародному ринках. Для створення стабільних умов для розвитку сектору та виконання рішень Ради національної безпеки і оборони, Державне агентство з енергоефективності розробило проект Національного плану дій щодо відновлюваної енергетики до 2030 року (НАПРЕ 2030) [37].

Цей план не лише встановлює цілі для сектору до 2030 року, але й включає заходи щодо забезпечення сталого споживання електроенергії, тепла та палива з відновлюваних джерел. Проект було розроблено на основі прийнятих нормативно-правових актів та через відкритий процес за участю експертів, асоціацій та співпраці з 54 державними органами. Він враховує сучасний стан відновлюваної енергетики, цілі, визначені в державних стратегічних документах та європейських директивах, а також пропозиції центральних органів виконавчої влади, спеціалізованих організацій, науковців та експертів. З огляду на техніко-економічні виклики у сфері відновлюваної енергетики, у проекті Національного плану дій особлива увага приділяється забезпеченню сталого розвитку. Його було розроблено відповідно до Указу Президента України № 111 від 23 березня 2021 року, який містить Рішення Ради національної безпеки і оборони про виклики та загрози національній безпеці в екологічній сфері, а також відповідно до низки інших національних та європейських нормативно-правових актів [38, с. 183].

Для реалізації проекту планується збільшити частку відновлюваної енергії в загальному кінцевому споживанні енергії з 9% у 2020 році до 27% у 2030 році, зокрема в таких секторах: виробництво електроенергії – збільшення частки енергії з відновлюваних джерел з 14% до 25%; опалення та охолодження – з 9% до 35%; та в транспортному секторі – з 3% до 14%. Для реалізації цілей проекту необхідно залучити інвестиції, що перевищують 20 млрд євро, зокрема: 8,4 млрд євро в

енергетичний сектор, 11,5 млрд євро в теплоенергетичний сектор та виробничі потужності з виробництва біометану, а також 0,3 млрд євро у виробництво біоетанолу та біодизелю.

Для досягнення поставлених цілей проект Національного плану дій передбачає низку заходів, спрямованих на створення оптимальних умов для сталого споживання електроенергії, тепла та відновлюваної енергії у транспортному секторі. Цей план включає, зокрема:

- покращення умов для стимулювання виробництва електроенергії з альтернативних джерел споживчими установками, зокрема енергетичними кооперативами та домогосподарствами;
- запровадження гарантій походження для відновлюваної енергії;
- створення ринкових механізмів для розвитку виробництва електроенергії з відновлюваних джерел;
- розробка законодавчих ініціатив щодо розвитку біоенергетики та усунення перешкод для геотермальної енергетики;
- збільшення використання біопалива в транспортному секторі;
- встановлення конкуренції в мережах централізованого теплопостачання;
- розвиток інфраструктури для автозаправних станцій;
- створення мережі зарядних станцій;
- забезпечення умов для будівництва заводів з виробництва обладнання для відновлюваних джерел енергії, а також потужностей для зберігання та балансування [39, с.90]. У 2022 році було проведено значну роботу з розгляду та затвердження проекту Національного плану дій з відновлюваної енергетики до 2030 року. Цей проект був схвалений Міністерством енергетики та 57 іншими центральними органами виконавчої влади, а також проведено громадські консультації з урахуванням усіх отриманих зауважень. Національне агентство з енергоефективності у партнерстві з Програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй провело стратегічну екологічну оцінку проекту та підготувало відповідні

звіти, які були винесені на громадське обговорення та опубліковані на його вебсайті.

У цій програмі розглянуто основні екологічні проблеми, види впливу та можливі наслідки використання різних видів відновлюваної енергії (гідроенергетики, сонячної, вітрової, геотермальної та біоенергетики), а також реалізацію інших заходів, передбачених планом до 2030 року. На основі стратегічної екологічної оцінки було запропоновано заходи щодо запобігання або зменшення негативного впливу, а також моніторингу наслідків реалізації проекту.

Проект Національного плану дій з відновлюваної енергетики зараз перебуває на завершальній стадії. Документ, включаючи план дій та звіт про стратегічну екологічну оцінку, було направлено до Міністерства енергетики для подальшого розгляду Кабінетом Міністрів України. Цей документ стане важливим елементом енергетичної стратегії України та Комплексного національного енергетичного та кліматичного плану. Ефективність реалізації плану залежить від якості державного управління, що ґрунтується на визнаних принципах.

Основні загрози успішній реалізації плану пов'язані з якістю планування, метою якого є формування державної політики, а також з якістю його реалізації, яка залежить від дотримання принципів належного управління. Немає сумнівів, що розвиток сектору відновлюваної енергетики в Україні матиме значний вплив на динаміку економіки, сталий соціально-економічний розвиток та національну безпеку. Громадянське суспільство вже розробило принципи післявоєнної відбудови України, закликаючи до комплексного відновлення, яке враховує Європейську зелену угоду, ризики зміни клімату та інтереси громадян, бізнесу та довкілля [40, с. 69].

Протягом останніх місяців Президент України неодноразово порушував питання відновлення країни, наголошуючи на європейському спонсорстві міст та спрощенні умов ведення бізнесу. 21 квітня Президент створив Національну раду з питань післявоєнного відновлення України.

Таблиця 2.6

Принципи післявоєнного відновлення України на основі принципів «зеленої економіки»

Принципи	Роз'яснення
Проникність екологічної та кліматичної політики в усіх секторах	Огляд положень екологічної та кліматичної політики, її умов та обмежень; пріоритетів Європейського зеленого курсу (ЄЗК), більш чистого промислового виробництва, збереження біорізноманіття та переходу до сталих сільськогосподарських практик.
Розвиток зеленої економіки	Зелена економіка має бути низьковуглецевою та енергоефективною, базуватися на природоорієнтованому, ефективному та чистому виробництві та сталому споживанні. Розвиток має бути зосереджений на розширенні можливостей і вибору в економіці за допомогою цілеспрямованої та відповідної фінансової політики.
Дотримання екологічних стандартів на всіх рівнях	Моніторинг довкілля та стандарти якості повинні не лише регулювати допустимі впливи на елементи довкілля, а й визначати методи моніторингу та відповідні вимоги до якості ґрунту, повітря, води та довкілля в цілому. Кінцевою метою є забезпечення безпечного та бажаного стану довкілля.
Європейські екологічні інструменти планування розбудови України	Основою ревіталізації є дотримання природоохоронного законодавства, зокрема, щодо стратегічної екологічної оцінки планів і програм та оцінки впливу на довкілля запланованої діяльності, щоб забезпечити врахування екологічних питань при плануванні розвитку та відновлення.
Роль місцевого самоврядування у прийнятті рішень	Рішення, стратегії та плани дій повинні прийматися знизу вгору, сприяючи подальшому розвитку успішної реформи децентралізації. Місцеві органи влади повинні відігравати провідну роль у відродженні громад.
Ефективні дії та використання цільових/донорських коштів на післявоєнну відбудову та розвиток зеленої економіки	Ці фонди повинні діяти скоординовано, на основі ефективного та прозорого управління своєю діяльністю, з урахуванням найкращих міжнародних практик, і включати заходи з розбудови потенціалу всіх зацікавлених сторін для відродження та розвитку зеленої економіки на національному та місцевому рівнях. Використання донорських коштів має бути прозорим і публічним, за широкої участі всіх зацікавлених сторін.

Розроблено автором за [40]

Хоча повне відновлення економіки та інфраструктури буде можливим лише після завершення бойових дій, обговорення вже тривають, розробляються плани майбутнього розвитку країни. Громадянське суспільство розробило принципи, які мають стати основою відновлення України, спираючись на відповідні заяви Президента, представників уряду та Верховної Ради, а також позиції міжнародних партнерів. Тому головною метою нової зеленої політики є досягнення балансу між інтересами громадян, бізнесу та довкілля. Тому йдеться не лише про відродження економіки, а й про створення умов для сталого розвитку, що гарантує добробут майбутніх поколінь. Підкреслюється важливість екологічного виміру у заходах відновлення та розвитку, спрямованих на те, щоб зробити нову Україну комфортною, безпечною, здоровою та процвітаючою для всіх її мешканців.

Експерти проєкту «Нова зелена політика» розробили та адаптували три моделі післявоєнної зеленої реконструкції. Перша, амбітна модель передбачає загальні екологічні цілі та конкретні «зелені» цілі, а також механізм їх досягнення. Друга, прагматична модель включає кілька «частково зелених» цілей та принципів, які слугують основою для післявоєнного відновлення та підтримують процес «зеленої» реконструкції, не перешкоджаючи сталому розвитку України. Третя, інерційна, модель зосереджена лише на конкретних екологічних та кліматичних цілях, що стосуються поточних викликів, без чіткого визначення зеленої стратегії, що робить її неприйнятною для майбутнього розвитку країни. Таким чином, повоєнну «зелену» реконструкцію слід розглядати не як бажане доповнення, а як економічну необхідність для глибокої трансформації України до «зеленої» та кліматично нейтральної економіки. Тому головною вимогою цього періоду відновлення є не повернення до докризової ситуації, а повноцінний розвиток та інтеграція в європейську спільноту, заснований на принципах сталого розвитку та з урахуванням Європейського зеленого курсу, необхідної умови для виконання Копенгагенських критеріїв членства в ЄС.

РОЗДІЛ 3

СТРАТЕГІЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ

3.1. Методичні засади оцінки інноваційного потенціалу національної економіки

На сьогоднішній день у світовій економічній літературі накопичено значний досвід у розробці різних підходів до аналізу інноваційного розвитку країн. Оцінка інновацій є важливою для теоретичного аналізу та еволюції інноваційних концепцій. Статистичні дані можуть бути використані для перевірки цих теорій та поглиблення нашого розуміння технологічних змін, які є визначальним фактором економічного зростання, продуктивності, конкурентоспроможності та зайнятості. Крім того, оцінка інновацій є важливою для формування та реалізації державної політики [30, с. 75].

Статистичні показники інновацій та технологічних заходів дозволяють нам визначити як сильні, так і слабкі сторони національної економіки, а також основні джерела для реалізації ефективної інноваційної політики. Результати аналізу інновацій є важливими для розробки стратегії розвитку бізнесу. Інформація про технологічні можливості та інновації в різних країнах забезпечує краще розуміння географічних умов, що сприяють інвестиціям та реалізації інноваційних ініціатив. Інновації – це складне поняття, яке вивчається на різних рівнях: національному, регіональному, промисловому та підприємницькому.

Це дослідження зосереджено на аналізі інноваційної діяльності на національному рівні. Концепція Національної інноваційної системи передбачає, що відмінності в економічних та технічних показниках країн зумовлені діяльністю різних установ. Певні інноваційні фактори сприяють сталому економічному прогресу та процвітанню розвинених країн. До них належать технологічний

прогрес, висококваліфікована робоча сила, надійна інфраструктура, законодавство, що підтримує підприємництво, розвинена підприємницька екосистема та акцент на дослідженнях і розробках. Крім того, міжнародна торгівля та глобалізація відіграють вирішальну роль в економічному зростанні цих країн. Далі розглянемо інноваційні фактори розвитку розвинених країн та проаналізуємо їхню важливість (Табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Інноваційні фактори розвитку розвинених країн

Чинники	Значення	Приклади країн
Технологічні досягнення та інновації	Країни можуть використовувати потенціал техноглобалізму для сприяння інноваціям і досягнення сталого економічного зростання.	США, Японія, Німеччина
Висококваліфікована та освічена робоча сила	Країни зробили значні інвестиції у свої навчальні заклади, що уможливило доступ до відмінної післясередньої освіти та програм професійної підготовки. Як наслідок, зараз існує значна група висококваліфікованих інженерів, науковців і бізнесменів.	Фінляндія, Південна Корея
Надійна інфраструктура та ефективний транспорт	Потужна інфраструктура сприяє загальному економічному розвитку, безперебійній міжнародній торгівлі та комерції, покращуючи місцеві зв'язки.	Німеччина, Японія
Підтримуюча урядова політика та стимули	Уряди розвинених країн запровадили ряд стратегій і стимулів для сприяння економічному зростанню та інноваціям.	Сінгапур, Велика Британія
Процвітаюча підприємницька екосистема	Наявність венчурного капіталу, проінноваційний регуляторний клімат та інноваційна культура визначають ці екосистеми. Країни пропонують підприємцям інкубатори, акселератори та коворкінги.	США, Німеччина, Ізраїль
Акцент на дослідження та розробки	Розвинені країни розуміють важливість фінансування НДДКР для стимулювання економічного зростання та інновацій.	Швеція, Швейцарія, Данія
Глобалізація та міжнародна торгівля	Розвинуті країни сприйняли торгівлю та глобалізацію як основні сили економічної експансії.	Європейський Союз

Розроблено автором за [34]

Техноглобалізація має значний вплив на творчу експансію країн, відкриваючи доступ до знань, інвестицій та конкуренції. Однак, це також може сприяти нерівній участі та відтоку мізків. Щоб покращити ситуацію, держави повинні впроваджувати відповідні стратегії. Наприклад, Сполучені Штати, Японія та Німеччина стали провідними країнами у сфері штучного інтелекту, де компанії та наукові організації активно розробляють інноваційні рішення, що трансформують багато секторів, зокрема транспорт та охорону здоров'я.

Розвинені країни значно інвестують в освіту та розвиток навичок, створюючи висококваліфіковану та талановиту робочу силу. Наприклад, Фінляндія та Південна Корея мають сильні системи освіти, які постійно посідають чільні місця в міжнародних рейтингах, включаючи тести PISA. Ефективне переміщення ресурсів, людей і товарів залежить від розвиненої інфраструктури, включаючи сучасні транспортні мережі [31, с. 700].

Ці мережі включають аеропорти, високошвидкісні залізничні лінії та розгалужену дорожню інфраструктуру. Наприклад, Німеччина та Японія відомі своїми ефективними залізничними мережами, які з'єднують мегаполіси, сприяють регіональному економічному розвитку та зменшують викиди вуглецю. Уряди розвинених країн впроваджують різноманітну політику та стимули для підтримки економічного зростання та інновацій. Ці ініціативи можуть включати фінансування стартапів та малого бізнесу, податкові пільги для досліджень та розробок, а також створення технологічних центрів та спеціальних економічних зон. Також робиться акцент на захисті прав інтелектуальної власності, що дозволяє підприємцям та винахідникам ефективно використовувати свої зусилля. Для сприяння розвитку високотехнологічних секторів, таких як фінансові технології, кібербезпека та відновлювана енергетика, такі країни, як Сінгапур та Велика Британія, впроваджують інноваційну політику, яка включає фінансування, податкові пільги та регуляторну підтримку.

Багаті країни активно підтримують створення успішних підприємницьких екосистем, які сприяють зростанню та розвитку нових підприємств. Ці екосистеми

характеризуються наявністю венчурного капіталу, сприятливим регуляторним середовищем та культурою інновацій. Вони також пропонують підприємцям ресурси, такі як інкубатори, акселератори та коворкінги, які допомагають їм перетворити свої ідеї на прибутковий бізнес. Наприклад, такі міста, як Кремнієва долина у Сполучених Штатах, Берлін у Німеччині та Тель-Авів в Ізраїлі, стали міжнародними центрами підприємництва, приваблюючи талановитих людей з усього світу та підтримуючи розвиток креативного бізнесу в різних секторах, від біотехнологій до інформаційних технологій.

Розвинені країни визнають важливість інвестування в дослідження та розробки (НДДКР) для стимулювання економічного зростання та інновацій. Вони надають значну підтримку державного та приватного секторів для просування досліджень у різних галузях, таких як виробництво, охорона здоров'я, наука та технології. Ці зусилля призводять до промислового зростання, появи нових товарів і послуг, а також інноваційних рішень [32, с. 425].

Щодо витрат на дослідження та розробки відносно ВВП, такі країни, як Швеція, Швейцарія та Данія, постійно демонструють хороші результати, створюючи сприятливе середовище для наукових досліджень та технологічного прогресу. Розвинені країни розглядають торгівлю та глобалізацію як ключові рушійні сили економічного зростання. Вони використали свої конкурентні переваги в глобальному контексті, уклавши великі торговельні угоди та сприяючи вільному руху капіталу, товарів і послуг. Це дозволило їм активніше брати участь у глобальних ланцюгах створення вартості, отримувати доступ до нових ринків та залучати іноземні інвестиції. Наприклад, Європейський Союз, об'єднання розвинених країн, відіграє провідну роль в таких ініціативах, як єдиний ринок та програма обміну Erasmus, які сприяють переміщенню людей та підприємств через кордони. Це сприяло підвищенню конкурентоспроможності держав-членів та загальній економічній інтеграції. Спільні зусилля цих факторів дозволили розвиненим країнам насолоджуватися економічним процвітанням та стабільним зростанням.

Такі економіки, як Сполучені Штати, Німеччина, Японія та скандинавські країни, досягли значного економічного прогресу завдяки впровадженню технологій, висококваліфікованій робочій силі, розвиненій інфраструктурі, сприятливому законодавству, підприємницьким мережам та міжнародним торговельним угодам.

Приклад успіху Німеччини в галузі дизайну та виробництва, а також становлення Кремнієвої долини як світового центру технологічних інновацій є яскравими прикладами того, як промислово розвинені країни встановлюють нові стандарти економічного розвитку. Вони можуть підтримувати свою конкурентоспроможність та забезпечувати подальше зростання, продовжуючи інвестувати в ці критично важливі сфери та адаптуючись до змін у глобальному середовищі.

Як зазначають Н. П. Дяченко та В. С. Дяченко, інноваційний аспект економічного зростання за роки незалежності України недостатньо враховувався в політиці економічного розвитку держави [33]. Це призвело до важкої економічної кризи та занепаду промислового сектору, а також відсутності помітних успіхів у науковій та інноваційній діяльності. В результаті, Україна неухильно втрачає позиції в основних світових рейтингах інноваційної конкурентоспроможності, включаючи Глобальний індекс інновацій. Цей рейтинг щорічно розробляється в рамках співпраці між Всесвітньою організацією інтелектуальної власності та INSEAD, міжнародною бізнес-школою, і дозволяє оцінити рівень інноваційних процесів у країнах. Найвищі місця в цьому рейтингу, як правило, посідають розвинені країни, що є членами G7, які традиційно входять до першої 15-ки цього рейтингу (табл. 3.2).

Дані, представлені в табл. 3.2, підтверджують беззаперечне лідерство Швейцарії в рейтингу Глобального індексу інновацій за період 2020-2024 років, а також стрімке зростання позицій США, Китаю та Франції. Аналізуючи еволюцію рейтингу України, можна зробити очікуваний висновок: різке зниження позиції

України в цьому списку у 2024-2024 роках, як наслідок масштабного військового вторгнення Росії.

Таблиця 3.2

Позиції деяких країн та України у рейтингу Глобального індексу інновацій,
2020-2024 рр.

Країна	Місце в рейтингу 2020 р.	Місце в рейтингу 2021 р.	Місце в рейтингу 2022 р.	Місце в рейтингу 2023 р.	Місце в рейтингу 2024 р.
Швейцарія	1	1	1	1	1
США	6	3	3	3	2
Швеція	3	2	2	2	3
Велика Британія	4	5	4	4	4
Нідерланди	2	4	5	6	5
Південна Корея	12	11	10	5	6
Сінгапур	5	8	8	8	7
Німеччина	9	9	9	10	8
Фінляндія	7	6	7	7	9
Данія	8	7	6	9	10
Китай	17	14	14	12	11
Франція	16	16	12	11	12
Японія	13	15	16	13	13
Україна	43	47	45	49	57

Розроблено автором за [37]

За цей період Україна перемістилася з 43-го на 57-ме місце в Глобальному індексі інновацій, тоді як Росія втратила лише одну позицію (з 46-го на 47-ме). Це зниження відбулося попри численні фінансово-економічні санкції, запроваджені проти Росії з 2014 року, які були значно посилені навесні 2022 року. Важливо зазначити, що у 2018 році Україна обігнала її на три позиції в цьому рейтингу, але до кінця 2024 року вона вже опустилася на десять позицій.

У 2024 році Україна посіла четверте місце серед 36 країн з рівнем доходу нижче середнього та 34-те місце серед 39 європейських країн у Глобальному індексі інновацій. Сильними сторонами України є досягнення в галузі знань і технологій, а також у людському капіталі та наукових дослідженнях. Однак, до

його слабких сторін належать ринкові умови, державні інституції та інфраструктура. Варто також зазначити, що Україна має низькі бали в Європейському рейтингу інновацій [34, с. 589]. Позиції України в цьому рейтингу постійно коливаються, іноді демонструючи прогрес, іноді зниження. Наприклад, з 2020 по 2024 рік Україна покращила свої загальні показники з 27,8 до 31,0. Таким чином, науково-технічний та інноваційний сектори України стикаються з численними викликами, зокрема з недостатньою державною підтримкою та низькою зацікавленістю бізнесу та освітніх закладів в інвестуванні в ці сфери. Це демонструє практично повну відсутність взаємодії, згідно з моделлю потрібної спіралі, між державою, бізнесом та вищою освітою у розвитку інновацій та науково-технічної галузі.

Така ситуація зумовлена кількома політичними та економічними факторами, зокрема зміною структури валового внутрішнього продукту, зменшенням кількості промислових підприємств та скороченням обсягів промислового виробництва. Це вимагає вжиття додаткових заходів для вдосконалення стратегії інноваційного розвитку країни. Для вирішення цих викликів у сфері інновацій та підприємництва Кабінет Міністрів України у 2019 році схвалив Стратегію розвитку інноваційного сектору до 2030 року. Головною метою цієї стратегії є створення національної інноваційної екосистеми, яка сприятиме швидкій та якісній трансформації креативних ідей в інноваційні продукти та послуги.

Для досягнення стратегічних цілей необхідно вирішити низку проблем, що перешкоджають розвитку інновацій в Україні. Серед них: відсутність належної державної підтримки інноваційних ініціатив, що призвело до різкого падіння балів за різними компонентами Європейського табло інновацій за період 2020-2024 років. Наприклад, загальний бал України за критерієм «Людські ресурси» знизився зі 110,3 до 36,0, за критерієм «Інноватори» – з 18,6 до 0, а за критерієм «Вплив на зайнятість» – з 77,5 до 70,1. Часткове покращення позиції України в цьому рейтингу можна пояснити використанням власних коштів компаній.

Інші проблеми включають нерозвинену законодавчу базу, зокрема відсутність ефективного правового захисту інтелектуальної власності, прогалини в інфраструктурі та механізмах комерціалізації науково-технічних розробок, а також неефективну державну регуляторну політику [35, с. 577].

Згідно зі звітом Європейського табло інновацій 2024 року, сильними сторонами України серед європейських країн є розвиток екологічних технологій, зайнятість у наукоємних секторах, експорт наукоємних послуг, венчурні інвестиції та інновації, не пов'язані з дослідженнями та розробками.

Водночас, слабкими сторонами України у цьому звіті є брак новаторів у продуктах, низька кількість заявок на розробку, низькі обсяги продажів інноваційної продукції, невелика кількість міжнародних наукових публікацій та мало цитованих досліджень. Незважаючи на зусилля України стати інноваційною економікою, на цьому етапі її економіка залишається інноваційно-орієнтованою, а не інноваційно-орієнтованою.

Досягнення цієї інноваційної орієнтації можливе лише шляхом модернізації сучасних соціально-політичних, економічних та правових основ, створення нових інституцій та впровадження трансформаційних процесів в економіці, а також формування нового комплексу галузей, де знання та інформація стануть основними ресурсами.

Перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні значною мірою залежать від результатів співпраці нашої країни з європейською спільнотою. Одним із ключових напрямків цієї взаємодії є зміцнення наукового та науково-технічного партнерства, метою якого є підвищення конкурентоспроможності України та ЄС. Таке партнерство надасть всебічну підтримку Україні у реформуванні системи управління науковою сферою та дослідницькими установами, а також у розвитку науки та нових інноваційних технологій. Ці ініціативи дозволять Україні отримати досвід модернізації вітчизняного виробництва шляхом впровадження нових високотехнологічних технологій, а також отримати додаткові переваги завдяки спільній науково-технічній діяльності

з країнами ЄС. Це забезпечує рівні умови для реалізації інноваційних проєктів та використання інституційних, інформаційних та фінансових можливостей усіх держав-членів ЄС. Європейська спільнота також зацікавлена в інтеграційних процесах з Україною в контексті інноваційного розвитку, оскільки наша країна є основним ринком споживання інновацій та джерелом доступної робочої сили, що сприяє розвитку інтелектуальних та наукоємних сегментів економіки.

Україна може інтегруватися в європейський інноваційний простір завдяки розвиненим галузям промисловості, поступово утверджуючись як експортер високотехнологічного обладнання та технологій. Сьогодні країна переживає унікальні розробки в галузі космічних досліджень, які цікавлять європейських партнерів, наприклад, спільна робота над системою супутникової навігації, яка може стати альтернативою американській GPS [36, с. 248].

Активна участь України в міжнародних наукових програмах, що підтримують необхідний інноваційний розвиток, а також вивчення досвіду інших країн сприятиме розвитку можливостей її науково-технічних установ. Потужний інноваційний потенціал Європейського Союзу є важливим активом для європейської інтеграції України. ЄС посідає провідне світове місце в розробці та впровадженні сучасних технологій, а також у виробництві високотехнологічних товарів і послуг.

Інтеграція з ЄС відкриває нові горизонти для України, зміцнюючи її інноваційний потенціал, зокрема в таких галузях, як аерокосмічна та ракетна промисловість, глобальна навігація, енергетика та телекомунікації. Серед основних регіональних центрів міжнародного співробітництва з ЄС – Львів, Харків, Запоріжжя, Одеса, Івано-Франківськ та Київ. Міжнародна співпраця в галузі досліджень та інновацій є ключовим пріоритетом для Європейського Союзу, який пропонує:

- доступ до найновіших знань та найкращих талантів з усього світу;
- можливості для бізнесу виходити на нові та ринки, що розвиваються;
- розвиток наукової дипломатії для зміцнення міжнародної політики.

Спільна діяльність є надзвичайно ефективним інструментом вирішення глобальних проблем, що стоять перед суспільством. Вони допомагають зменшити бюджетне навантаження, тим самим дозволяючи об'єднати зусилля та досягти значно кращих результатів. Інтеграція до Європейського Співтовариства є важливою, оскільки вона забезпечує значну фінансову підтримку для впровадження інновацій, підтримки, якої, на жаль, бракує в Україні. Наприклад, такі країни ЄС, як Іспанія, Франція та Німеччина, активно заохочують інновації у своїх підприємствах [37].

Венчурний капітал також є ключовим джерелом фінансування інновацій у Європі, особливо у Великій Британії та Нідерландах. Для України важливо впроваджувати такі практики, оскільки це сприятиме покращенню якості продукції та дотриманню інноваційних стандартів. Наразі в Україні діє концепція активізації інновацій у контексті міжнародної інтеграції, схвалена Кабінетом Міністрів у червні 2009 року. Ця концепція спрямована на розвиток наукового потенціалу, впровадження нових технологій та підвищення конкурентоспроможності економіки.

Серед основних заходів, що здійснюються в рамках цієї концепції, – фінансування наукових установ, створення технопарків, підтримка стартапів та розвиток інноваційної інфраструктури. Однак концепція має недоліки: їй бракує точності у впровадженні, вона не враховує поточні економічні тенденції та створює проблеми у моніторингу впровадження заходів. Відсутність координації між службами та недостатня підтримка з боку приватного сектору обмежують його ефективність. Тому важливо модернізувати його для розвитку інноваційної діяльності в Україні в контексті міжнародної інтеграції.

Оновлена концепція має бути спрямована на створення динамічного інноваційного середовища, що базується на державно-приватному партнерстві, активній співпраці з міжнародними партнерами та інтеграції в глобальні інноваційні мережі. Основні напрямки оновленої концепції можуть включати:

– Фінансування інновацій: створення фондів венчурного капіталу, державні субсидії та підтримка стартапів та дослідницьких проектів, а також встановлення податкових пільг для компаній, що інвестують у дослідження та розробки.

– Розвиток інноваційної інфраструктури: створення технопарків, інкубаторів, акселераторів та кластерів, що забезпечать концентрацію ресурсів та підтримку на всіх етапах інноваційного процесу.

– Інтеграція в міжнародні інноваційні мережі: активізація співпраці з міжнародними організаціями, участь у дослідницьких програмах та залучення іноземних інвесторів [38, с. 182].

– Освітня та кадрова політика: підвищення якості освіти в галузі науки, технологій, інженерії та математики (STEM), а також стимулювання мобільності наукових кадрів та розвиток програм обміну.

– Цифровізація та технологічна підтримка: впровадження цифрових технологій в усі сектори економіки, розвиток інтернет-інфраструктури та створення умов для впровадження штучного інтелекту, Інтернету речей та технологій великих даних.

Порівняння старих та оновлених концепцій можна представити у табличній формі для ілюстрації запропонованих ідей.

Таблиця 3.3

Порівняння старих та оновлених концепцій активізації інноваційної діяльності України в контексті міжнародної інтеграції

Критерій	Стара концепція	Нова концепція
Фінансова підтримка	Бюджетне фінансування НДІ	Фонди ризикового капіталу, гранти, податкові пільги
Інноваційна інфраструктура	Створення технопарків	Технопарки, інкубатори, акселератори, кластери
Міжнародна інтеграція	Слабка взаємодія	Активна співпраця, участь у міжнародних програмах
Освіта і кадри	Підтримка освіти	Підвищення якості STEM, мобільність кадрів, програми обміну
Цифровізація	Відсутність конкретних заходів	Впровадження цифрових технологій, підтримка AI, IoT, Big Data

Розроблено автором самостійно

Попередня концепція була неточною та не враховувала сучасні світові тенденції, що знижувало її ефективність. Оновлена версія концепції усуває ці прогалини, запроваджуючи чіткі заходи для стимулювання інновацій з урахуванням міжнародних стандартів. Для покращення інноваційної діяльності України в контексті міжнародної інтеграції необхідно розробити індикативний план дій та визначити відповідні органи, відповідальні за моніторинг та вдосконалення запропонованих критеріїв (див. табл. 3.2).

Кожен захід супроводжується конкретними термінами та відповідальним органом, призначеним для забезпечення організації та контролю його виконання. Цей план дій охоплює всі аспекти, необхідні для стимулювання інноваційної діяльності. Фінансова підтримка дозволить стартапам та науковим проектам отримати ресурси, необхідні для їхнього розвитку. Розвиток інноваційної інфраструктури сприятиме співпраці та обміну досвідом. Міжнародна співпраця дозволить використовувати світовий досвід та ресурси для досягнення спільних цілей. Реформа системи освіти покращить якість науково-технічної освіти та забезпечить циркуляцію кваліфікованих кадрів. Цифрова трансформація сприятиме інноваційному розвитку та підвищить ефективність економіки.

Таблиця 3.4

План дій щодо реалізації оновленої концепції

Захід	Термін виконання	Відповідальні органи	Очікувані результати
Створення фондів ризикового капіталу	2025-2026	Мінфін, Мінекономіки	Підтримка стартапів і наукових проектів
Розвиток інноваційної інфраструктури	2025-2027	МОН, Мінекономіки	Зростання кількості технопарків, інкубаторів
Активізація міжнародної співпраці	Постійно	МЗС, МОН	Залучення іноземних інвестицій, участь у проектах
Реформа освітньої системи	2025-2028	МОН	Підвищення якості освіти у STEM
Впровадження цифрових технологій	2025-2030	Мінцифра, Мінекономіки	Підвищення конкурентоспроможності економіки

Розроблено автором самостійно

Оновлена концепція містить детальний опис механізмів впровадження з урахуванням сучасних світових економічних тенденцій, а також має чіткий план дій із зазначенням відповідальних органів та термінів впровадження. Завдяки комплексному підходу, що охоплює фінансові, інфраструктурні, освітні та технологічні аспекти, ця концепція сприятиме сталому розвитку інноваційного сектору та підвищенню конкурентоспроможності України на міжнародному рівні.

3.2. Перспективи впровадження успішних європейських практик в Україні

Інтеграція успішних європейських практик є важливою можливістю для економічного зростання міжнародної торгівлі. Багато європейських країн активно інвестують у розвиток інноваційних технологій та досліджень, тим самим сприяючи створенню високотехнологічних продуктів та послуг. Це значно покращує конкурентоспроможність компаній на світовому ринку, дозволяючи європейським компаніям залишатися лідерами в багатьох секторах, таких як автомобілебудування, інформаційні технології та екологічно чисті енергетичні рішення [31, с. 700].

Європейський досвід також демонструє ефективність стимулювання інновацій на національному рівні шляхом підтримки малих та середніх підприємств. Програми фінансової підтримки, спеціалізовані дослідницькі гранти та доступ до інноваційних центрів створюють сприятливе середовище для зростання молодих компаній. Такі підходи сприяють розвитку екосистеми, де великі та малі компанії можуть співпрацювати та спільно впроваджувати нові ідеї, що, у свою чергу, сприяє продуктивності та зростанню експорту.

Ще одним ключовим аспектом є інтеграція стандартів якості, що відповідають сучасним вимогам ринку. Європейські країни наголошують на високих стандартах якості та безпеки продукції, що не лише підвищує її

привабливість для споживачів, але й зміцнює конкурентоспроможність їхньої продукції на міжнародному ринку. Такий підхід до контролю якості та дотримання екологічних стандартів допомагає зміцнити довіру до продукції та відкриває нові ринки.

Ще одним важливим фактором є впровадження цифрових технологій та автоматизації, що стає основою розвитку міжнародної торгівлі. Європейські країни активно інвестують у цифрову інфраструктуру, яка спрощує процеси міжнародної торгівлі, знижує витрати та пришвидшує логістику. Це підвищує ефективність бізнесу та дозволяє компаніям швидше адаптуватися до змін у світовому економічному середовищі.

Інтеграція європейських практик також пропонує можливість застосовувати інноваційні підходи до освіти та навчання, що є визначальним фактором у підвищенні кваліфікації працівників. Європейські країни інвестують у навчальні програми, спрямовані на розвиток нових навичок у сфері технологій, бізнес-аналітики, цифрового маркетингу та менеджменту. Ці програми готують спеціалістів, здатних впроваджувати та управляти інноваціями, що позитивно впливає на економічне зростання та покращує якість роботи в міжнародній торгівлі [32, с. 425].

Ще одним позитивним аспектом є підтримка партнерства між державою та приватним сектором для розвитку інноваційних проєктів. Успішні європейські практики включають створення технопарків, інноваційних центрів та дослідницьких центрів, що поєднують державні ресурси та приватні інвестиції. Ці ініціативи створюють сприятливе середовище для досліджень та розробок, де приватний сектор може отримати доступ до нових технологій та ідей. Співпраця над такими проєктами допомагає пришвидшити процес інновацій та їх комерціалізації.

Європейські країни також активно просувають принципи сталого розвитку економіки, орієнтованої на ресурсозбереження та екологічну відповідальність. Впровадження цих принципів допомагає знизити витрати на ресурси, підвищує

екологічну відповідальність виробництва та сприяє зростанню зелених галузей промисловості. Це не лише відповідає потребам сучасного споживача, але й відкриває нові можливості для розвитку експорту, оскільки екологічно чиста продукція користується високим попитом на міжнародних ринках.

Зрозуміло, що для сталого розвитку української економіки в короткостроковій та довгостроковій перспективі важливо максимально використовувати інноваційний потенціал. Розвинені країни вже йдуть цим шляхом, і українське суспільство має всі передумови для такого розвитку. Незважаючи на високий науковий рівень, наявність відомих наукових шкіл та велику кількість спеціалістів з науковими ступенями, Україна переживає значну інноваційну кризу в промисловості.

Ці проблеми потребують термінового вирішення для стимулювання інноваційної діяльності вітчизняних компаній. Важливо розробляти науково обґрунтовані питання щодо можливостей компаній впроваджувати інновації, а також забезпечувати їх ресурсами, необхідними для змін. Інновація є результатом інноваційних дій, а новий процес передбачає не лише впровадження чогось нового, але й зміни в умовах, матеріалах, інструментах, методах та організації управління. Ці зміни можуть підвищити загальну або специфічну ефективність, мати потенціал для довгострокових вигод та повинні бути сумісними з іншими впровадженими інноваціями. Якість інновацій значною мірою залежить від їхньої організації.

Відсутність відповідної правової політики в інноваційній діяльності проявляється в таких аспектах, як затримки у впровадженні найкращих інновацій, впровадження ідей без достатніх інноваційних можливостей, опір новим концепціям, що призводить до збоїв, а також перевищення витрат та термінів у впровадженні нових ідей. Ці проблеми можна пояснити неякісним впровадженням або відсутністю інноваційних кроків у процесі, що свідчить про погане управління відкриттями та інноваціями [40, с. 84].

Тому, для подолання цих перешкод необхідно розробити стратегію розвитку інноваційної діяльності України в контексті міжнародної інтеграції, зокрема у співпраці з ЄС, яка наразі є найперспективнішою інтеграцією для України. Кабінет Міністрів України схвалив Стратегію розвитку інноваційної діяльності до 2030 року, яка була прийнята 10 липня 2019 року. Хоча ця стратегія на перший погляд має деякі позитивні аспекти, детальний аналіз виявляє певні недоліки та загрози, які можуть перешкоджати її впровадженню. Одним з головних недоліків є відсутність чіткості щодо дій та механізмів реалізації. Багато положень залишаються загальними, без чітких кроків реалізації. Наприклад, розділ, що описує механізми реалізації стратегії, містить лише загальні рекомендації, але не містить конкретних інструментів та ресурсів для їх реалізації. Без необхідної деталізації існує ризик непорозумінь та неефективного використання ресурсів. Наприклад, якщо стратегія передбачає створення програми підтримки інноваційних стартапів, але не уточнює, як ця програма буде реалізована, які ресурси будуть залучені та як буде оцінюватися її ефективність, вона ризикує залишитися на папері без будь-яких реальних результатів.

Ще однією суттєвою проблемою є недостатня увага до залучення державного та приватного секторів до реалізації стратегії. Ефективність інноваційної політики значною мірою залежить від широкої державної підтримки та активної участі бізнесу. Приватний сектор має значні ресурси та досвід, які можна використовувати для просування інновацій. Тому необхідно створювати стимули для бізнесу до активного інвестування в дослідження та розробки нових технологій.

Однак цьому аспекту не приділено достатньої уваги в цій стратегії. Більше того, в умовах воєнного стану в Україні ця стратегія може виявитися неефективною через нестабільність у країні та неможливість створити необхідні умови для розвитку інновацій. Воєнний стан може відвернути ресурси та увагу від інноваційних ініціатив. Однак не всі елементи потребують радикальних змін; деякі ділянки залишаються виправданими та можуть бути збережені. Наприклад,

підтримка науково-технічного потенціалу країни має вирішальне значення, навіть у воєнний час. Водночас необхідно адаптувати підходи та змінювати пріоритети.

3.3. Перспективи впровадження успішних європейських практик в Україні

Підвищення ефективності використання інновацій у міжнародній торгівлі України можливе шляхом створення сприятливих умов для розвитку інноваційного середовища. Важливу роль у цьому процесі відіграє державна підтримка інноваційних компаній та стартапів, яка може бути реалізована через програми субсидування, податкові пільги та інші фінансові стимули. Такі заходи допоможуть зменшити фінансовий тиск на інноваційні компанії, сприяючи впровадженню нових ідей та технологій у виробництво, що покращить якість української продукції на міжнародних ринках [34, с. 588].

Для підвищення ефективності використання інновацій у міжнародній торгівлі України необхідне комплексне реформування інституційного, фінансового та технологічного середовищ. У табл. 3.5 систематизовано ключові напрями, інструменти та очікувані результати державної та міжсекторальної підтримки інноваційної діяльності, що сприяє зміцненню конкурентоспроможності України на глобальних ринках.

Ще одним ефективним кроком є інтеграція міжнародних стандартів якості у виробничі процеси українських компаній. Використання загальноприйнятих стандартів покращить імідж української продукції на зовнішніх ринках та зменшить бар'єри для виходу на нові ринки. Впровадження сертифікації продукції за міжнародними стандартами, такими як ISO, сприятиме підвищенню конкурентоспроможності української продукції та її відповідності вимогам європейських та світових споживачів.

Таблиця 3.5

Шляхи підвищення ефективності використання інновацій у міжнародній торгівлі
України

№	Напрямок	Опис заходів	Очікуваний ефект
1	Державна підтримка інновацій	Субсидії, податкові пільги, фінансові стимули для інноваційних компаній і стартапів	Зниження фінансового навантаження, зростання інноваційної активності
2	Інтеграція міжнародних стандартів	Запровадження сертифікації продукції (наприклад, ISO) у виробництво	Покращення іміджу продукції, зменшення торгових бар'єрів
3	Цифровізація логістики та процесів	Розвиток цифрових платформ, автоматизація поставок	Зменшення витрат і часу, підвищення прозорості та надійності
4	Міжнародна співпраця та обмін досвідом	Спільні проєкти, навчальні програми з країнами ЄС	Адаптація кращих практик, підвищення кваліфікації кадрів
5	Підтримка експортно-орієнтованих компаній	Створення експортних хабів, інноваційних центрів, консультаційна допомога	Полегшення виходу на нові ринки, зростання експорту продукції з високою доданою вартістю
6	Розвиток науково-дослідної діяльності	Фінансування НДДКР у пріоритетних секторах, співпраця науки і бізнесу	Розробка інноваційних рішень, пришвидшення комерціалізації технологій
7	Фінансовий доступ для інноваційного бізнесу	Кредитування, інвестфонди, залучення іноземних інвесторів	Стале інноваційне зростання, розвиток стартапів
8	Мотивація приватного сектору до інновацій	Податкові пільги, субсидії, державно-приватне партнерство	Активізація приватних інвестицій у сферу інновацій

Розроблено автором самостійно

Розвиток цифрової інфраструктури є важливим аспектом підвищення ефективності інновацій у міжнародній торгівлі. Інвестування в цифрові платформи та автоматизацію логістичних процесів дозволить знизити витрати, скоротити час обробки замовлень та збільшити швидкість обслуговування клієнтів. Крім того, цифровізація дозволить підвищити прозорість ланцюга поставок, що важливо для підвищення довіри міжнародних партнерів.

Ще одним перспективним напрямком є співпраця з європейськими країнами для обміну досвідом у сфері інновацій та впровадження сучасних технологій у торгівлю. Організація спільних проектів та навчальних програм для українських спеціалістів сприятиме розвитку знань та навичок, необхідних для ефективного використання інновацій. Такий підхід допоможе адаптувати передовий європейський досвід до українських реалій, що зрештою підвищить ефективність та конкурентоспроможність України на міжнародних ринках. Також необхідно активізувати підтримку інноваційних, експортно-орієнтованих компаній, здатних виводити на міжнародний ринок унікальні продукти з високою доданою вартістю. Це вимагає створення спеціальних експортних хабів та інноваційних центрів, які підтримуватимуть українські компанії на всіх етапах їхнього виходу на зовнішні ринки. Ці центри можуть надавати інформаційну підтримку, консультації з питань сертифікації та адаптації продукції до вимог різних країн, що значно сприятиме процесу інтеграції у світову торгівлю.

Підвищення ефективності інновацій у міжнародній торгівлі також можливе завдяки розвитку науково-дослідної діяльності в Україні. Створення та фінансування наукових досліджень, зокрема в секторах з високим експортним потенціалом, сприятиме розробці інноваційних продуктів, які будуть затребувані за кордоном. Крім того, розвиток співпраці між науковими установами та підприємствами прискорить комерціалізацію нових технологій та підвищить конкурентоспроможність української продукції [35, с. 578].

Важливим аспектом є забезпечення доступу до фінансування для інноваційних компаній, які планують вийти на міжнародний ринок. Розвиток банківських кредитних програм та інвестиційних фондів підтримуватиме нові компанії та технологічні стартапи, що спеціалізуються на інноваціях. Залучення іноземних інвесторів та партнерів також може бути важливим кроком для зростання, оскільки інвестиції сприятимуть розвитку інноваційної інфраструктури та забезпечать стале зростання в умовах глобальної конкуренції.

Один зі способів удосконалення стратегії полягає в подальшому заохоченні приватного сектору до інновацій. Це може включати розширення фінансових стимулів, таких як податкові пільги або субсидії для компаній, що інвестують у дослідження та розробки. Також важливо зміцнити механізми державно-приватного партнерства для залучення більшої кількості приватних інвестицій в інноваційні проекти. Це можна зробити шляхом створення спеціалізованих інвестиційних фондів або грантових програм для бізнесу.

У воєнних умовах необхідно зосередитися на стійкості інноваційного сектору перед обличчям зовнішніх загроз. Це може включати розробку альтернативних способів комунікації та співпраці між науковими установами та підприємствами, що забезпечить сталий розвиток в умовах обмежень. Усі ці дії мають бути частиною загальної стратегії, яка визначає чіткі цілі, механізми реалізації та відповідальних за їх досягнення [34, с. 588].

Україна має значний дослідницький потенціал та існуючу виробничу базу, що може сприяти експортній орієнтації інновацій. Однак, такі слабкі сторони, як переважання держави в приватному секторі та низький рівень комерціалізації інновацій, можуть перешкоджати ефективному використанню цих можливостей. Стратегічне співробітництво з ЄС може бути спрямоване на максимізацію сильних сторін та зменшення впливу загроз шляхом подолання слабких сторін, що дозволить активний розвиток інноваційного сектору та зміцнення партнерських відносин між країнами.

Участь у міжнародній інноваційній діяльності є ключовим фактором розвитку сучасної економіки України. Щоб досягти успіху в цій галузі, необхідно зосередитися на кількох відповідних напрямках. По-перше, важливо стимулювати інноваційну активність в економіці шляхом активізації програм та ініціатив для підтримки інноваційних компаній та стартапів, зокрема шляхом фінансової допомоги та створення інкубаторів та акселераторів. По-друге, Україні слід зосередитися на розвитку науково-технічного співробітництва, залученні високоякісних ресурсів і технологій з інших країн. Співпраця з провідними

світовими дослідницькими центрами та університетами дозволить Україні ефективно впроваджувати нові ідеї та технології. По-третє, необхідно підвищувати інноваційні навички, з акцентом на розвиток освіти в галузі інновацій та технологій. Це сприятиме підвищенню кваліфікації спеціалістів та створить сприятливе середовище для розвитку творчого потенціалу науково-технічної спільноти. По-четверте, важливо розвивати інфраструктуру інноваційного бізнесу, що передбачає створення сприятливого клімату для розвитку інноваційного бізнесу, створення інноваційних парків та технополів, а також розвиток інноваційних центрів та лабораторій.

ВИСНОВКИ

Випускна кваліфікаційна робота продемонструвала, що інновації є вирішальним елементом економічного зростання та конкурентоспроможності. Аналіз теоретичних основ інновацій підтвердив їх важливість у підвищенні продуктивності та створенні нових робочих місць. Інноваційні процеси охоплюють широкий спектр діяльності, від фундаментальних досліджень до маркетингу нових продуктів і послуг.

Ефективне управління інноваціями вимагає інтеграції наукових досліджень, технологій та ринкових механізмів, що сприяє розвитку інноваційної інфраструктури та забезпечує фінансування через міжнародні інвестиції та партнерства. Таким чином, міжнародна інтеграція України в сфері інновацій є одним з найважливіших факторів її розвитку.

Вивчення робіт таких дослідників, як Шимко С.А., Вільчинська О.М. та інших, дозволило визначити основні фактори, що впливають на обсяги продажів інноваційної продукції. Зокрема, використання кореляційно-регресійного аналізу та екстраполяції трендів, таких як лінійна регресія та експоненціальне згладжування, дозволило прогнозувати розвиток інновацій. Такі показники, як Глобальний індекс інновацій (INSEAD), Міжнародний індекс інновацій (BCG) та Європейське табло інновацій, дозволяють порівнювати рівень інновацій між країнами та визначати ключові фактори їхнього розвитку.

Аналіз інноваційної активності в Україні свідчить про її низький рівень порівняно з розвиненими країнами, незважаючи на зусилля уряду та бізнесу. Основними проблемами є недостатнє фінансування наукових досліджень та неефективна співпраця між різними секторами економіки. Водночас аналіз міжнародних показників, таких як Глобальний індекс інновацій (GII), висвітлює сильні та слабкі сторони інноваційної активності України. Позитивні тенденції спостерігаються в таких показниках, як «людські ресурси», «вплив на зайнятість» та «інтелектуальні активи». Однак загальний індекс інновацій України значно

нижчий за середній показник по ЄС-28, що підкреслює необхідність додаткових реформ та інвестицій.

Дослідження стану інноваційного підприємництва в Україні показало, що воєнний стан серйозно ускладнює інноваційні процеси через економічні труднощі та високий рівень невизначеності. Кореляційно-регресійний аналіз виявив значний зв'язок між показниками ефективності та факторами, зокрема витратами державного бюджету, випуском додаткових акцій та нерозподіленим прибутком інноваційних компаній. Прогнози, засновані на екстраполяції трендів, показали позитивну динаміку за умов стабільного фінансування та державної підтримки.

Активізація інноваційної діяльності України в контексті її міжнародної інтеграції підкреслює важливість співпраці з європейськими країнами для підвищення її конкурентоспроможності. Аналіз науково-технічного співробітництва демонструє потенціал модернізації національного виробництва завдяки доступу до передових технологій та досвіду міжнародних партнерів. Огляд чинної концепції активізації інноваційної діяльності, затвердженої у 2009 році, виявив її слабкі сторони, зокрема невизначеність механізмів реалізації та відсутність контролю за виконанням запланованих заходів. Для ефективного оновлення цієї концепції необхідно забезпечити синергію між державним та приватним секторами, залучити міжнародних партнерів та інтегруватися у глобальні інноваційні мережі. Основні напрямки оновленої концепції мають включати фінансову підтримку інновацій, розвиток інфраструктури, інтеграцію в міжнародні мережі, освітню політику та цифровізацію.

Рекомендації щодо посилення участі України в міжнародній інноваційній діяльності включають адаптацію успішного досвіду інших країн, створення венчурних фондів, надання державних субсидій та підтримки, а також запровадження податкових пільг для компаній, що інвестують у дослідження та розробки. Таким чином, дослідження теоретичних аспектів інноваційної діяльності, аналіз стану інноваційної діяльності в Україні та оцінка сучасної концепції дозволили виявити основні перешкоди для розвитку цієї сфери.

Оновлення концепції з урахуванням європейського досвіду, впровадження конкретних механізмів фінансової підтримки, розвиток інфраструктури, міжнародна співпраця та реформування системи освіти сприятимуть створенню динамічного інноваційного середовища в Україні. Реалізація запропонованих заходів сприятиме стабільному розвитку інноваційного сектору та посиленню конкурентоспроможності країни на міжнародній арені.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бакуш Г. Статистичний моніторинг стратегії розвитку регіону. Науковий вісник НЛТУ України. 2008. Вип.18.10. С. 173-176 .
2. Бреус С. В. Проблеми та перспективи забезпечення економічної безпеки вітчизняних вищих навчальних закладів. Актуальні проблеми економіки. 2020. № 8 (170). С. 144–149. URL: https://ec.lib.vntu.edu.ua/DocDescription?doc_id=279688
3. Бреус С. В. Розроблення моделі оцінювання економічної безпеки закладів вищої освіти. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2018. Т. 2, № 25. С. 176–182.
4. Бреус С. В. Управління економічною безпекою системи закладів вищої освіти: проблематика використання ієрархічно-фасетного методу. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2019. Вип. 24, ч. 1. С. 55–63.
5. Васьків С. Ф. Концепція моніторингу стратегії розвитку регіону. Вісник Львівського університету. Серія економічна. 2007. Вип. 37 (2). С. 501–504.
6. Верхоглядова Н.І., Каширнікова І.О. Методичний підхід до визначення інноваційного потенціалу підприємства. Ефективна економіка. 2013. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2458>
7. Вища освіта України в умовах трансформації суспільства: стан, проблеми, тенденції розвитку, 2007–2011 рр. : наук.-допом. бібліогр. покажч. Вип. 2 / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, Ін-т вищ. освіти; Пономаренко Л. О.; Стельмах Н. А., Пєєва С. П., Айвазова Л. М., Бублик Н. М. К. : Нілан-ЛТД, 2012. 663 с.
8. Гринькевич О. С., Квак С. А. Аналіз інноваційної діяльності підприємств з використанням міжнародних і національних індикаторів. Формування ринкової економіки в Україні. 2020. Вип. 42. С.27–39

9. Гринькевич О. С., Квак С. А. Моніторинг і стратегічна діагностика інноваційного розвитку промислових видів економічної діяльності в Україні. Ефективна економіка. 2020. № 3. С. 1–7

10. Грищенко І. М., Бреус С.В., Хаустова Є. Б. Збалансована система показників ВНЗ: від стратегії до показників роботи структурного підрозділу. Вісник КНУТД. Наукове фахове видання. Серія «Економічні науки». 2021. № 2 (97). С. 43–62.

11. Жукова В. О. Інноваційна модель розвитку вищого навчального закладу як чинник забезпечення високої якості підготовки фахівців / В. О. Жукова // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2010. Вип. 17. С. 344-349. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Npkntu_e_2010_17_54

12. Захарчин Р. М. Проблеми і перспективи розвитку вищої освіти на інноваційній основі. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2011. Вип. 7. С. 13-15. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Nzlubp_2011_7_5

13. Зверяков М. І. Бюджетування у ВНЗ. Методика впровадження системи бюджетування у вищих навчальних закладах. URL: <https://pathofscience.org/index.php/ps/article/view/237>

14. Ілляшенко С. М., Біловодська О. М. Управління інноваційним розвитком промислових підприємств : монографія. Суми : Університет. кн., 2015. 281 с.

15. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. Суми : Університетська книга, 2003. 278 с.

16. Інноваційна діяльність в Україні у 2019 році : наук.- аналіт. доп. / [Т. В. Писаренко, Т. К. Кваша, Л. В. Рожкова, О. В. Коваленко]. Київ : УкрІНТЕІ, 2020. 45 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/innovatsii-transfertehnologiy/2020/08/za-2019-1-1.pdf>

17. Інноваційна діяльність промислових підприємств // Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/metaopus/2018/2_07_02_01_2018.htm

18. Інноваційний розвиток підприємства : навч. посіб. / за ред. П. П. Микитюка. Тернопіль : ПП «Принтер Інформ», 2020. 224 с.

19. Інноваційний розвиток підприємства : навч. посіб. / за ред. П.П. Микитюка. Тернопіль : ПП «Принтер Інформ», 2015. 224 с.

20. Квак С. А. Пріоритетні галузі інноваційної діяльності промислових підприємств України. Наукові записки ЛУБП. 2011. Вип. 6. С. 51–57. Квак С. А., Сорочак О. З. Матрична модель вибору інноваційно-інвестиційної стратегії промислових підприємств. Детермінанти соціально-економічного розвитку України в умовах трансформаційних зрушень : колективна монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. В. П. Ільчука. Чернігів : ЧНТУ, 2018 р. 500 с. С. 237–255

21. Краснокутська Н.В. Інноваційний менеджмент. Київ: КНЕУ, 2003. 504 с.

22. Лабунська С.В., Собакар М.В. ЗВО як платформа для розроблення інноваційного продукту: на прикладі удосконалення методичних підходів. Науковий погляд: економіка та управління. 2020. № 3(69). С. 145–152.

23. Мясников В.О. Методичний підхід до оцінки інноваційного потенціалу промислових підприємств. Причорноморські економічні студії. 2016. Вип. 12-1. С. 167–174.

24. Наукова та інноваційна діяльність України, 2022 рік. Статистичний збірник. Київ : Державна служба статистики України, 2023. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

25. Про затвердження Методики розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку : Наказ № 114 від 15.04.2003 р. / Державний комітет статистики України. Наказ втратив чинність (згідно з наказом Державної служби статистики України від 25 березня 2021 року № 48). URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/106685__106685

26. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 № 40-IV. 92 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15>

27. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text>

28. Сірий Є. В. Інноваційний розвиток освіти в Україні: розгортання проблеми та засадницькі орієнтири / Є. В. Сірий // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки : зб. наук. пр. Вип. 11; Спец. вип. : Менеджмент у вищій школі України: адаптація до європейського контексту. К. : Фенікс, 2010. 240 с. URL: <http://www.socd.univ.kiev.ua/sites/default/files/library/elopen/aktprob.11.65.pdf>

29. Сорока С. А. Передумови та особливості успішного функціонування економічного механізму стимулювання інноваційної діяльності машинобудівної промисловості України. Наукові записки ЛУБП. 2018. Вип. 19. С. 69–76. – 0,73 д.а. Федулова Л. І., Забарна Б. М., Філіппова С. В. Інноваційний розвиток підприємства : підручник. Одеса, ОНПУ : Бондаренко М. О., 2021. 700 с.

30. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку України : монографія / [М. І. Диба, О. М. Юркевич, Т. В. Майорова, І. В. Власова та ін.] ; за ред. М. І. Диби і О. М. Юркевич. Київ: КНЕУ, 2018. 425 с. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1683>

31. Харазішвілі Ю. М., Сухоруков А. І., Крупельницька Т. П. Щодо вдосконалення методології інтегрального оцінювання рівня економічної безпеки

України : аналітична записка. URL:

<https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalnabezpeka/schodo-vdoskonalennya-metodologii-integralnogo-ocinyuvannya-rivnya>

32. Шимко С. А., Вільчинська О. М. Оцінка інноваційної активності підприємств Вісник Львівського університету. Серія економічна. 2006. Вип. 36. С. 587–589.

33. Шимко С., Бакуш Г. Інноваційна стратегія регіону у контексті його соціально-економічного розвитку. Вісник Львівського університету. Серія економічна. 2009. Вип. 39. С. 570–579.

34. Шкарупа О.В. Екологічна модернізація соціально-економічного розвитку регіону у світлі суспільних трансформацій: теоретико-методологічні засади //Маркетинг і менеджмент інновацій. 2015. №. 3. С. 235-249

35. Шкарупа О.В. Методологічні засади державного регулювання екологічної модернізації національної економіки : дис. – Сумський державний університет, 2018.

36. Hrynkevych O.S., Sorochak O.Z., Kvak S.A. Innovative activity of Ukrainian enterprises and potential of cross-border cooperation in the development of economic security. In Book: Security of the XXI century: national and geopolitical aspects. Issue 2. :collective monograph / in edition I. Markina. Prague: Nemoros s.r.o. 2020. Czech Republic. P. 175-183.

37. Kvak S. A. Polish-Ukrainian industrial parks-corridors. Socio-Economic potential of Cross-Border Cooperation: International collective monograph / Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine), University of Rzeszov (Poland). Lviv–Rzeszov, 2017. P. 81–91– 0,5 д. а.

38. Sorochak O. Z., Kvak S. A. The model for selection of innovation and investment strategy of machine-building enterprises: practical aspect. Marketing and management of innovations 2020. №2. P. 68-84